

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“ ” _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за

освітньою програмою «Податкова та митна справа»

на тему: «**Місцеві податки і збори та їх роль у формуванні доходів**

місцевих бюджетів»

Виконавець

студент 42 групи факультету фінансів,
банківської справи та страхування
Прохода Артем Миколайович

Науковий керівник

к.е.н., доцент
Дубовик Ольга Юхимівна

Одеса 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ.....	7
1.1. Інститут місцевих податків і зборів у формуванні фінансової бази місцевого самоврядування.....	7
1.2. Сутність та історичний аспект розвитку системи місцевого оподаткування.....	17
1.3. Узагальнення правового регулювання справляння місцевих податків і зборів.....	24
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ В УКРАЇНІ.....	39
2.1. Моніторинг надходжень місцевих податків і зборів до місцевих та зведеного бюджету України.....	39
2.2. Дослідження динаміки надходжень місцевих податків і зборів до бюджету міста Одеси.....	49
2.3. Оцінка податкового потенціалу територій України в умовах децентралізації.....	57
РОЗДІЛ 3 НЕОБХІДНІСТЬ ТА ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ МІСЦЕВИМИ ПОДАТКАМИ І ЗБОРАМИ.....	64
3.1. Зарубіжний досвід побудови системи місцевого оподаткування.....	64
3.2. Проблемні аспекти та напрямки удосконалення системи оподаткування місцевими податками і зборами в Україні.....	79
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89

АНОТАЦІЯ

Прохода А.М. «Місцеві податки і збори та їх роль у формуванні доходів місцевих бюджетів»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

за освітньою програмою «Податкова та митна справа».

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024.

У даній роботі ми дослідили теоретичні засади формування місцевої податкової системи, розглянули етапи становлення та розвитку місцевої податкової системи, а також виявили проблеми, пов'язані з формуванням джерел доходів місцевого бюджету. Було проведено аналіз фінансової ефективності місцевого оподаткування в Україні, зокрема в місті Одесі, на підставі якого було визначено основний напрямок реформи з урахуванням основного досвіду зарубіжних країн.

Запропоновано: введення деяких загальнодержавних податків у перелік місцевих податків, розширення переліку місцевих податків, які визначають оплату конкретних місцевих послуг та відображають політику місцевої влади, введення податків із цільовим призначенням для фінансування певних місцевих послуг, підвищення правової культури населення, лібералізація податкової системи та створення оптимального податкового навантаження

Ключові слова: місцеві податки та збори, місцеве оподаткування, децентралізація, органи місцевого самоврядування.

ANNOTATION

of final work on obtaining a Bachelor of Education
Prokhoda Artem

«Local taxes and fees and their role in the formation of local budget revenues»
Odessa National Economic University Odesa, 2024

In this work, we investigated the theoretical foundations of the formation of the local tax system, considered the stages of formation and development of the local tax system, and also identified problems related to the formation of sources of local budget revenues. An analysis of the financial efficiency of local taxation in Ukraine, in particular in the city of Odessa, was conducted, on the basis of which the main direction of the reform was determined, taking into account the main experience of foreign countries.

It is proposed: the introduction of some national taxes into the list of local taxes, the expansion of the list of local taxes, which determine the payment of specific local services and reflect the policy of local authorities, the introduction of taxes with a target purpose to finance certain local services, the improvement of the legal culture of the population, the liberalization of the tax system and the creation of an optimal tax burden

Keywords: local taxes and fees, local taxation, decentralization, local self-government bodies.

ВСТУП

Актуальність теми. Становлення, подальший розвиток і зміни у формі країни завжди мають тенденцію до реформування податкової системи для адаптації до вимог функціонування країни в певний період. Підвищення ефективності фінансової діяльності країни потребує реструктуризації податкової системи та вдосконалення таких важливих факторів, як місцеві податки та збори. Вони мають зміцнити місцеві бюджети та розширити фіскальну автономію. Ефективне використання місцевих податкових органів є важливим засобом зміцнення фінансової системи України. Існує потреба та можливість підвищити ефективність місцевих податків як засобу фінансової підтримки розвитку територіальної громади, особливо в контексті бюджетної делегації та проголошення стратегічного підходу до національної політики, гармонізованої з європейськими цінностями. Територіальна автономія та єдність територіальних громад.

Дійсно, самі доходи місцевих бюджетів залишаються, на жаль, незначними, включаючи місцеві податки та збори, перспективний фіскальний інструмент, який може стати потужним джерелом задоволення поточних потреб місцевої влади. Проте існуюча система оподаткування не дозволяє використовувати систему місцевих податків як ефективне джерело наповнення місцевих бюджетів, що актуалізує необхідність її радикального, але поступового реформування.

Питаннями місцевого оподаткування займалися відомі вітчизняні економісти І. Лопушинський, М. Черновська, О. Данілов, А. Даниленко, О. Кириленко, В. Кравченко, А. Крисоватий, І. Луніна, В. Суторміна, В. Федосов, С. Юрій та ін.

У сфері місцевого оподаткування одним із ключових питань є співвідношення між національною законодавчою владою, виконавчою владою та місцевою автономією. У теорії чи на практиці питання місцевого оподаткування часто розглядаються з точки зору відносин між «державою» та «місцевою

автономією». Місцеві податки і збори встановлюються представницькими органами вищого рівня і здійснюються місцевими органами влади. Взаємодію державної та місцевої автономії у цій сфері можна вважати формою автономії місцевої влади. Податки мають бути запроваджені як місцеві податки, а не розпорошені на села, міста та житлові масиви, як зараз.

З огляду на зазначене, а також з огляду на розвиток сучасних трансформаційних процесів, пов'язаних із запровадженням, аналіз проблеми оподаткування місцевих податків і зборів, а також пошук перспективних напрямів підвищення їх фінансової значущості набуває надзвичайної актуальності. важливо. Модель управління ринком в Україні.

Мета і завдання бакалаврського дослідження. Основною метою роботи є проведення комплексного аналізу теоретичних і практичних аспектів функціонування місцевої податкової системи з метою визначення напрямів її подальшого реформування.

Відповідно до поставлених цілей у плані роботи вирішуються наступні теоретичні та практичні завдання:

- Проаналізувати еволюцію установок місцевих податків і зборів, щоб визначити закономірності розвитку на кожному етапі;
- Теоретичний підхід, що окреслює природу місцевих податків і зборів та визначає їх роль у зміцненні фінансового потенціалу місцевої влади;
- Дослідити механізми надходження місцевих податків і зборів до бюджету;
- Оцінити вплив місцевих податків і зборів на податковий потенціал України; • Визначити напрями зміцнення доходної бази місцевих бюджетів;
- Вивчати іноземний досвід місцевого оподаткування;
- Окреслити поточні проблеми та запропонувати шляхи вдосконалення системи збору місцевих податків.

Об'єкт бакалаврського дослідження – система місцевого оподаткування.

Предмет дослідження зосереджується на аналізі фінансово-економічних відносин, які формуються під час процесу стягнення місцевих податків та зборів в Україні.

Основним матеріалом для бакалаврської роботи є праці відомих вітчизняних і зарубіжних економістів та результати досліджень сучасних учених. Ці матеріали ілюструють різні аспекти місцевих податків та механізми їх справляння.

Інформаційною основою дослідження є Податковий кодекс, законодавство України, нормативні акти, статистичні дані з Департаменту фінансів Одеської міської ради, а також відповідні літературні джерела, навчальні матеріали і інформація з інтернет-ресурсів.

У даній роботі використані методи діалектичного наукового аналізу та системні методи дослідження теоретичного рівня формування місцевих податків. У цьому методі застосовуються аналіз, синтез, аналогія, статистичні методи групування, метод діаграм і таблиць, історичний метод і метод узагальнення. У першій частині використовується метод фундаментального аналізу, у другій частині використовується метод вивчення фактів, явищ і існуючих практичних реалій, у третій частині використовується метод постановки цілей і пропозицій щодо їх досягнення.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра має наступну структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (59 найменувань) та 2-х додатків на 2-х сторінках. Загальний обсяг роботи становить 96 сторінок. Робота містить 2 таблиці, 15 рисунків.

РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ

1.1. Інститут місцевих податків і зборів у формуванні фінансової бази місцевого самоврядування

Інститут місцевих податків і зборів є невід'ємною фінансовою основою для забезпечення доходної частини місцевих бюджетів у більшості країн світу. Однак, з прийняттям рішення про євроінтеграцію та підписанням Угоди про Асоціацію України з ЄС, а також ратифікацією Європейської Хартії місцевого самоврядування, Україна виражає зацікавленість у поступовій адаптації системи формування доходів державного та місцевих бюджетів до стандартів Євросоюзу. Тому, вивчення питання економічного забезпечення, формування та розвитку інституту місцевих податків і зборів в Україні стає дедалі більш актуальним.

Фінансова децентралізація важлива, оскільки вона сприяє незалежності та ефективності місцевих органів влади та територій, а також сприяє розвитку різних аспектів життя населення, враховуючи їх географічні, природно-кліматичні, економічно-правові, соціально-політичні особливості. Кожна адміністративно-територіальна одиниця повинна мати право на економічну самостійність та власний бюджет для управління соціальним та економічним життям регіону без зовнішнього втручання. Це забезпечується за рахунок доходів, що надходять до бюджету певної території, зокрема з податків і платежів, що сплачуються на цій території.

У місцевих бюджетах зосереджується основа фінансового стану місцевого самоврядування, яке відповідає за фінансування освітніх, культурних, та медичних установ, засобів масової інформації, а також соціального захисту населення. Податки і збори є однаково важливими для всіх господарських суб'єктів, у тому числі для підприємств харчової промисловості, оскільки забезпечують фінансування безпосередньо в адміністративно-територіальній одиниці, де знаходиться підприємство. Таким чином, місцеві податки та збори є важливими складовими економічного та соціального життя України.

У рамках поточної національної податкової системи визначено такі основні терміни:

- **Податок:** це обов'язковий платіж, що спрямовується до відповідного бюджету та стягується з платників податку без жодних умов чи обмежень. Податок це необхідний атрибут для існування будь якої держави . Як важливий інструмент державного регулювання ринкової економіки, податки відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності та досягненні соціального добробуту громадян. З урахуванням важливості та поширеності податків, як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, феномен інститутів оподаткування, що є продуктом цивілізаційного розвитку суспільства, піддавався еволюції разом із суспільними відносинами
- **Збір (плата, внесок):** це також обов'язковий платіж до відповідного бюджету, який стягується з платників зборів. Він залежить від отримання спеціальної вигоди платниками, також у зв'язку з вчиненням певних дій на користь таких осіб, як державні органи, органи місцевого самоврядування, або інші уповноважені сторони.

Місцеві податки та збори є сукупністю платежів, що встановлюються органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства. Ці платежі є обов'язковими для сплати в межах конкретних адміністративно-територіальних одиниць та направляються до відповідних місцевих бюджетів. Їх збір та використання регулюються встановленими нормами та процедурами, що забезпечують фінансову стабільність та розвиток місцевих громад.

Місцеві ради мають повноваження встановлювати єдиний податок та податок на майно, включаючи транспортний податок та плату за землю. Однак ці рішення повинні відповідати вимогам Податкового кодексу. При встановленні місцевих податків та зборів, не передбачених законом, потрібно враховувати об'єкти оподаткування, платників, розмір ставок та інші обов'язкові елементи. Також можуть передбачатися податкові пільги та порядок їх застосування.

Рішення про це повинно бути офіційно оприлюднене до початку бюджетного періоду, в якому планується застосування цих податків або змін.

Далі пропоную вам розглянути більш детально основні місцеві податки та збори, а також дізнатися їх роль та ставку за якою вони діють.

Особливо важливим та передовим місцевим податком є єдиний податок, оскільки він може одночасно сприяти розвитку малого та середнього бізнесу на території відповідної громади або, навпаки, гальмувати його розвиток. Ця протирічливість обумовлена головною особливістю єдиного податку: він замінює кілька інших податків одночасно. Зокрема, платники єдиного податку звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності за такі податки і збори:

- податок на прибуток підприємств;
- податок на доходи фізичних осіб у частині доходів, одержаних від господарської діяльності;
- ПДВ з операцій з постачання товарів, робіт та послуг, які мають місце постачання на митній території України;
- земельний податок, за винятком певних випадків;
- рентна плата за спеціальне використання водних ресурсів.

Таким чином, єдиний податок спрощує податкову систему для підприємців і може сприяти розвитку бізнесу на місцевому рівні. Однак важливо враховувати, що його ефективність залежить від правильної реалізації та контролю за дотриманням встановлених правил та ставок оподаткування.

Очевидно, що такий підхід спрямований на полегшення податкового тиску на малі та середні підприємства. Однак встановлення максимальних ставок цього податку може стати важким тягарем для невеликих бізнесів. Тому надзвичайно важливо встановлювати розумні та обґрунтовані ставки єдиного податку з урахуванням фінансової можливості суб'єктів господарювання та відповідно до потреб місцевих бюджетів.

Ключовим поняттям, пов'язаним із єдиним податком, є концепція спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. Це визначає особливий

механізм сплати податків та зборів, який передбачає заміну оплати окремих з них на сплату єдиного податку за умови здійснення спрощеного обліку та звітності.

Будь-яка юридична або фізична особа — підприємець може вибрати спрощену систему оподаткування, якщо вона відповідає встановленим вимогам та зареєстрована як платник єдиного податку згідно з правилами, визначеними Податковим кодексом України.

Щодо порядку справляння єдиного податку, то можна сказати, що цей податок поділяється на чотири групи, кожна з яких має свої вимоги.

Платники єдиного податку поділяються на такі категорії:

- **Перша група** — це фізичні особи — підприємці, які не мають найманих працівників і займаються виключно роздрібною торгівлею товарів на ринках або надають побутові послуги населенню. Їхні доходи за календарний рік не перевищують 1 185 700 грн.
- **Друга група** — це фізичні особи — підприємці, які надають різноманітні послуги або продають товари, включаючи ресторанний бізнес, і не мають більше 10 найманих працівників. Обсяг їхніх доходів за рік не перевищує 5 921 400 грн. Важливо зазначити, що ці обмеження не стосуються фізичних осіб — підприємців, які здійснюють послуги з купівлі або продажу, оренди та оцінювання нерухомості, а також займаються виробництвом та продажем ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів та каміння. Такі підприємці відносяться виключно до третьої групи платників єдиного податку.
- **Третя група** платників єдиного податку включає фізичних осіб — підприємців, які не мають обмежень на кількість найманих працівників або не мають найманих працівників взагалі, а також юридичних осіб — підприємств будь-якої організаційно-правової форми, які мають дохід, що не перевищує 8 285 700 грн гривень протягом календарного року.
- **Четверта група** включає сільськогосподарських виробників, які виготовляють продукцію, з якої не менше 75% доходу за попередній податковий (звітний) рік походить від сільськогосподарської діяльності.

Нові агровиробники можуть перейти на сплату єдиного податку лише з наступного року за умови, що їх дохід від реалізації сільськогосподарської продукції за попередній рік дорівнює або перевищує 75%. Це саме стосується і виробників, утворених шляхом поділу або виділення. Виробники сільськогосподарської продукції, утворені шляхом злиття, приєднання або перетворення, можуть стати платниками єдиного податку вже у рік свого утворення, за умови, що частка сільськогосподарського доходу за попередній рік складала 75% або більше[1].

Згідно з пунктом 293.1 Податкового кодексу України, розміри ставок єдиного податку для осіб першої групи визначаються у відсотках від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня податкового (звітного) року. Щодо платників другої групи, їхні ставки також виражені у відсотках від величини мінімальної зарплати, яка є визначеною законом на 1 січня податкового (звітного) року.

Специфікація фіксованих ставок єдиного податку встановлюється місцевими радами чи радами об'єднаних територіальних громад, утвореними відповідно до законодавства та плану формування територій громад. Ці ставки застосовуються до фізичних осіб - підприємців, які провадять господарську діяльність, залежно від характеру їхньої діяльності, протягом кожного календарного місяця. Для платників першої групи ставка не може перевищувати 10% розміру прожиткового мінімуму, а для платників другої групи - не більше 20% від розміру мінімальної заробітної плати.

Отже, у 2024 році максимальний щомісячний розмір єдиного податку для ФОП - платників першої групи складає 302,80 грн, а для платників другої групи - 1420,0 гривень.

Згідно з пунктом 293.3 Податкового кодексу України, відсоткова ставка єдиного податку для платників третьої групи визначається наступним чином:

- 3 відсотки від доходу у випадку сплати податку на додану вартість відповідно до ПКУ;

- 5 відсотків від доходу у випадку включення податку на додану вартість до складу єдиного податку[1].

Однак важливо зазначити, що згідно з пунктом 293.4 Податкового кодексу України ставка єдиного податку встановлюється на рівні 15 відсотків для платників першої - третьої групи (ФОП) до доходу, який перевищує певні обмеження, визначені у відповідних пунктах ПКУ. Це стосується доходу, отриманого від діяльності, яка не передбачена у реєстрі платників єдиного податку, а також доходу, який отримано від застосування інших методів розрахунків, не передбачених Податковим кодексом України.

Четверта група підприємств належить господарствам, які спеціалізуються на виробництві товарної сільськогосподарської продукції, включаючи живі тварини, продукти тваринного та рослинного походження, а також жири та олії, готові харчові продукти. В цьому випадку оподаткування здійснюється на основі загальної площі власних і орендованих земельних ділянок. Господарства цієї категорії звільняються від сплати податку на прибуток, земельного податку та рентної плати за використання водних ресурсів.

Щодо податку на нерухоме майно, то можна сказати, що податок на нерухоме майно, що не є земельною ділянкою, стягується з фізичних та юридичних осіб, включаючи нерезидентів, які є власниками об'єктів нерухомості, які використовуються для проживання або комерційної діяльності. Для житлової нерухомості фізичних осіб оподаткування відбувається за площу, що перевищує певні нормативи: 60 кв. метрів для квартир, 120 кв. метрів для житлових будинків, 180 кв. метрів для різних типів житлової нерухомості, включаючи їх частки. Основою для обчислення податку є загальна площа об'єкта нерухомості, включаючи його фрагменти.

Ставка податку на нерухомість встановлюється місцевими органами самоврядування залежно від типу об'єктів та їх розташування відносно мінімальної заробітної плати, визначеної на початок звітного року. Ця ставка не може перевищувати 1,5% за 1 квадратний метр. Оскільки в році 2024 розраховується податок за попередній рік, 2023, то ставка визначається

відповідно до мінімальної заробітної плати на 1 січня 2023 року, яка складала 6 700 гривень (тобто максимальна ставка на 1 квадратний метр не може перевищувати 100,5 гривень ($6\,700 * 1,5\%$)).

Отже, сума податку залежить від встановленої місцевою радою ставки податку та загальної площі об'єкта нерухомості. Наприклад, у фізичної особи є квартира з загальною площею 65 квадратних метрів. Сума податку обчислюється як різниця між загальною площею квартири та 60 квадратними метрами, помножена на ставку податку, яка становить 1,5% (або 100,5 гривень за квадратний метр). Розрахунок суми податку: $(65 - 60) * 100,5 = 502,5$ гривень.

Платники податку отримують податкові повідомлення-рішення щодо сплати податку, розрахованого відповідно до законодавства, разом з відповідними платіжними реквізитами, включаючи дані органів місцевого самоврядування за місцем розташування кожного об'єкта нерухомості, надісланими до 1 липня наступного року після звітного періоду. Фізичні особи мають 60 днів з моменту отримання податкового повідомлення-рішення на оплату податкового зобов'язання. Також платники податку на нерухоме майно, виключаючи земельні ділянки, мають можливість звернутися з письмовою заявою до контролюючого органу за їхньою податковою адресою для перевірки даних щодо:

- об'єктів нерухомості, в тому числі часток, що перебувають у власності платника податку;
- загальної площі таких об'єктів;
- використання податкових пільг;
- розміру ставки податку; суми нарахованого податку.

У випадку виявлення розбіжностей між даними контролюючих органів та даними, підтвердженими платником податку на підставі оригінальних документів, контролюючий орган за його податковою адресою проводить перерахунок суми податку і надсилає (вручає) нове податкове повідомлення-рішення. Попереднє повідомлення вважається скасованим.

Переходячи до транспортного податку можна сказати, що транспортний податок сплачують фізичні та юридичні особи, включаючи нерезидентів, які

мають в Україні зареєстровані легкові автомобілі, випущені не більше п'яти років тому, із середньоринковою вартістю понад 375 мінімальних заробітних плат, що нараховуються законом на 01 січня податкового року. У 2024 році ця вартість становить 3 00 000 гривень.

Щороку до 1 лютого Міністерство економіки на своєму офіційному веб-сайті публікує список таких автомобілів станом на 01 січня податкового року, вказуючи марку, модель, рік випуску, об'єм двигуна та тип пального.

Ставка податку встановлюється на кожен календарний рік у розмірі 25000 гривень за кожен зазначений об'єкт оподаткування - легковий автомобіль. Розрахунок суми податку здійснюється контролюючим органом за адресою (місцем реєстрації) платника податку, яка вказана в реєстраційних документах.

Підставою для оплати транспортного податку є податкове повідомлення-рішення, яке містить детальний розрахунок суми податку та відповідні платіжні реквізити. Це повідомлення надсилається платнику податку контролюючим органом до 1 липня базового податкового року.

Юридичні особи мають обов'язок самостійно розрахувати суму транспортного податку станом на 1 січня податкового року і подати декларацію за встановленою формою до 20 лютого 2024 року. Для цього потрібно розбити річну суму на рівні частки та подати її поквартально контролюючому органу за місцем реєстрації об'єкта оподаткування[2].

Транспортний податок сплачується за місцем реєстрації об'єктів оподаткування і зараховується до відповідного місцевого бюджету. Фізичні особи мають 60 днів з дня отримання податкового повідомлення-рішення на оплату, а юридичні особи здійснюють авансові внески щокварталу до 30 числа наступного місяця після кінця кварталу.

Туристичний збір є місцевим збором, кошти від якого спрямовуються до місцевого бюджету. Він встановлюється відповідно до вимог статті 268 Податкового кодексу України. Платниками цього збору є громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території відповідної громади і користуються послугами тимчасового проживання (наприклад,

ночівлі), з обов'язком залишити місце проживання у визначений строк. Однак платниками туристичного збору не можуть бути:

- а) особи, які постійно проживають, в тому числі за умовами найму;
- б) особи, які прибули у відрядження;
- в) інваліди, діти-інваліди та особи, які супроводжують інвалідів I групи або дітей-інвалідів (не більше одного супроводжуючого);
- г) ветерани війни;
- г) учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;
- д) особи, які прибули за путівками (курсівками) на лікування, оздоровлення, реабілітацію до закладів, що мають ліцензію на медичну практику;
- е) діти віком до 18 років;
- є) дитячі лікувально-профілактичні, фізкультурно-оздоровчі та санаторно-курортні заклади.

Основним критерієм для збору туристичного збору є вартість усього періоду перебування в готелі, кемпінгу або іншому місці, розрахована без включення ПДВ. В цю суму не входять витрати на харчування, прання або інші побутові послуги, а також витрати на оформлення документів та страхування. Ставка збору зазвичай коливається від 0,5% до 1% від загальної вартості перебування. Податок стягується операторами готелів та інших місць проживання та вказується окремим рядком у рахунку або квитанції. Він розраховується за кожний квартал і сплачується до бюджету відповідної територіальної громади. Податкова звітність подається до контролюючих органів протягом 40 днів після закінчення кварталу.

Говорячи , про формування фінансової бази місцевого самоврядування слід звернути увагу на проблеми , які виникають при формуванні місцевого бюджету. Однією з найактуальніших проблем у формуванні місцевих бюджетів в Україні є використання вільних бюджетних коштів, нестабільність доходної бази та неефективна система вилучення надлишків загальнодержавних податків. Також важливою є недостатня фінансова підтримка з державного бюджету. Ця проблема поглиблюється через надмірну централізацію коштів на державному

рівні, що обмежує можливості місцевих органів влади у реалізації їх функцій. Позиція Міністерства фінансів в цьому питанні пов'язана з адміністративно-територіальним устроєм України та низьким рівнем кваліфікації місцевих органів влади у фінансовому плануванні.

Існує також проблема неузгодженості між повноваженнями, покладеними на місцеві органи влади, та виділеними коштами на їх виконання. Цю ситуацію ускладнює централізація влади, коли при складанні бюджету забувають забезпечити фінансування всіх передбачених повноважень. Крім того, регіони в Україні суттєво відрізняються за рівнем життя та промислового розвитку, але бюджетна система передбачає рівномірне розподіл бюджетних витрат. У зв'язку з цим виникає ностальгія за часами, коли місцеві громади отримували частину податків від підприємств, що діяли на їхній території.

Саме тому деякі керівники регіонів пропонують повернення до такої моделі, де громади матимуть можливість утримувати певний відсоток від усіх платежів, зібраних на їх території. Це стимулюватиме місцеву владу до розвитку промисловості та підприємництва. Крім того, при такій системі ризику для бюджетів регіонів будуть меншими, оскільки вони не будуть так сильно залежати від діяльності лише кількох великих підприємств. Також важливо враховувати, що місцеві податки можуть збиратися ефективніше, оскільки управління ними може бути більш гнучким та ефективним, порівняно з централізованими податками.

Отже, попри намагання запровадити фінансову самостійність для місцевих органів управління через реформи бюджетної децентралізації та розширення їх повноважень у формуванні місцевих бюджетів, на практиці ці зміни не виявилися ефективними. Щоб оптимізувати механізми формування доходів місцевих бюджетів та підвищити ефективність управління місцевими фінансами, необхідно вирішити ряд проблем, включаючи недосконалість та неузгодженість законодавчого регулювання у цій сфері, високий рівень концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті, а також недоліки у механізмах територіального

фінансового вирівнювання та розподілу повноважень між органами публічної влади та місцевими самоврядуваннями.

Підсумовуючи та аналізуючи все вищесказане можна підбити підсумок і сказати, що інститут місцевих податків і зборів відіграє ключову роль у формуванні фінансової бази місцевого самоврядування та сприяє сталому розвитку місцевих громад, він є важливим інструментом для забезпечення фінансової стабільності та сталого розвитку місцевих громад, сприяючи їхній економічній самодостатності та соціальному процвітання.

1.2. Сутність та історичний аспект розвитку системи місцевого оподаткування.

Основна мета місцевого оподаткування полягає в забезпеченні фінансової самодостатності органів місцевого самоврядування. Проте, система місцевого оподаткування повинна відповідати не лише інтересам цих органів, але й потребам населення територіальної громади. Нерідко місцеві податки розглядають як другорядні елементи в системі оподаткування. Згідно з теорією обміну, вони розглядаються як еквівалентна плата за користування послугами, що надаються органами місцевого самоврядування. Цей підхід базується на концепції "голосування ногами", що передбачає раціональний перерозподіл суспільних послуг на місцевому рівні. Згідно з теорією поворотної послуги, місцеві податки та збори розглядаються як плата за послуги, що надаються органами місцевого самоврядування населенню відповідної території.

За І. Лопушинським, місцеві податки та збори є обов'язковими платежами, суми яких встановлюються органами місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці і зараховуються до місцевого бюджету [5]. М. Черновська додає, що місцеві податки та збори формують значну частину доходів місцевих бюджетів, яка не підпадає під контроль центральних органів влади. Ці кошти мають бути виключною власністю місцевого самоврядування, яке може використовувати їх для забезпечення власних завдань та функцій [6].

Місцеві податки та збори є офіційно установленими обов'язковими платежами, що відраховуються до місцевих бюджетів відповідних територій. Органи місцевого самоврядування можуть регулювати ставки податків в межах законодавчо встановлених норм, надавати додаткові пільги окремим платникам та змінювати строки сплати. У відміну від загальнодержавних аналогів, місцеві податки і збори потрапляють лише до місцевих бюджетів, і хоча їх обсяг невеликий, вони можуть бути сплачені як періодично, так і одноразово. Ці платежі можуть бути також призначені для конкретних цілей, наприклад, для компенсації витрат територіальних громад. Таким чином, місцеві податки та збори можна характеризувати за їх адресністю, роллю у формуванні бюджетів, цільовим спрямуванням та періодичністю сплати.

Місцеві податки та збори відображають унікальні соціально-економічні відносини на рівні місцевих громад. При формуванні доходів місцевих бюджетів через ці засоби фінансування, органи місцевого самоврядування повинні враховувати широкий спектр інтересів, таких як політичні партії, платники податків та мешканці місцевості. Проте важливо, щоб намагання збільшити надходження до місцевого бюджету з боку органів самоврядування не спричинили зниження інтересу платників податків у здійсненні економічних операцій.

Тимчасове Положення "Про місцеві фінанси УРСР", затверджене Постановою ВЦВКУ у 1925 році, встановило перелік місцевих податків і зборів, що діяли в Україні. З вересня 1925 року порядок їхнього застосування регулювався Постановою ВУЦВК і РНК УРСР "Про місцеві податки і збори", яка визначала чотири види місцевих податків і зборів. У листопаді 1926 року ВУЦВК ухвалив "Устав про місцеві фінанси УРСР", який передбачав введення 14 нових місцевих податків і зборів в Україні, доповнюючи існуючу фінансову систему, що була закріплена союзним законодавством[9].

У 1929 році було впроваджено форму місцевого оподаткування, відому як самооподаткування сільського населення. Ця форма оподаткування передбачала, що рішення про оподаткування приймалося загальними зборами громадян

конкретного населеного пункту, а в деяких випадках - загальними зборами членів земгромади з виборчими правами. Максимальний розмір самооподаткування для кожного окремого населеного пункту не може перевищувати 50% загальної суми єдиного сільськогосподарського податку, що підлягав сплаті за всі господарства цього населеного пункту.

Після ухвалення Конституції УРСР 15.05.1929 року всі доходи та витрати на місцевому рівні регулюються як за союзним, так і за республіканським законодавством. Місцеві бюджети розглядаються та затверджуються відповідними з'їздами рад або відповідними виконавчими комітетами за загального контролю центральних органів влади УРСР. У початку 1930-х років був розпочатий процес зменшення фінансової автономії місцевого самоврядування або, як відзначав професор В. І. Кравченко, "демонтажу місцевих фінансів".

Постановою ЦВК та РНК від 27.05.1932 року було припинено стягування місцевих податків і зборів з торгівлі на базарах колгоспами, колгоспниками та одноосібними господарствами сільськогосподарською продукцією. Замість цього введено єдиний збір на колгоспних ринках, який направлявся на утримання цих ринків. Місцевим органам влади було заборонено стягувати будь-які інші платежі за продаж сільськогосподарської продукції. Цей разовий збір стягувався за кожен день торгівлі[9].

У 1932 році була ухвалена постанова, що змінила механізм бюджетного регулювання на рівні республік та країв. Згідно з цією постановою, доходи державного і місцевих бюджетів розподілялися таким чином: місцеві бюджети отримували повне закріплення за місцевими податковими та неподатковими джерелами, пов'язаними з територіями місцевих рад і виконкомів. Окрім того, місцевим бюджетам частково передавалися деякі загальнодержавні податки, такі як прибутковий податок з фізичних осіб, прибутковий податок з кооперацій та промисловий податок, а також часткові відрахування від загальнодержавних доходів.

Під час Другої світової війни система місцевого оподаткування була змінена з метою мобілізації фінансових ресурсів для потреб оборони СРСР. Це змусило уряд вносити зміни до нормативно-правових документів того часу, переглядати та доповнювати чинні місцеві податки і збори.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 10.04.1942 року "Про місцеві податки і збори" було встановлено п'ять видів місцевих податків і зборів, їх ставки та строки сплати:

1. Податок з будівель, розмір якого становив від 0,5 % до 1 % вартості будівлі. Земельна рента за класами поселень: I клас – 18 коп; II клас – 16 коп; III клас – 12 коп; IV клас – 9 коп; V клас – 6 коп; VI клас – 4 коп за один квадратний метр відповідно.
2. Збір з власників транспортних засобів, включаючи автомобілі, мотоцикли, велосипеди, яхти, човни, ялики, пороми, виїзні та робочі коні та інші тварини, використовувані для перевезень.
3. Збір з власників худоби, який охоплював продуктивних тварин, таких як корови, нетелі та робоча худоба, інших тварин, використовуваних для роботи (крім коней).
4. Разовий збір на колгоспних ринках за продаж продукції сільського господарства або власного виробництва, а також за власні речі[9].

У подальших роках законодавство щодо місцевого оподаткування фактично було зведене до мінімуму, що, за словами В. В. Письменного, можна пояснити антагоністичною податковою політикою уряду СРСР. Вирішення питань, пов'язаних з формуванням доходів місцевих бюджетів, було покладено на місцеві ради та їх виконавчі комітети. Проте через дуже важкі умови життя українського населення після війни процес їх формування став надзвичайно складним.

В даному періоді, особливо у 50-х роках XX століття, були встановлені особливі місцеві податки і збори: податок на власників будівель, земельний податок та податок на власників транспортних засобів. Вводилися також заходи для підвищення виробничої активності працівників. Наприклад, з метою

зниження цін на послуги для населення скасовувався місцевий податок на нетоварні операції, а також припинялися обов'язкові натуральні поставки продуктів.

Основні принципи місцевого оподаткування в Україні ґрунтуються на положеннях Європейської хартії місцевого самоврядування, до якої Україна приєдналася у 1997 році. Згідно зі статтею 9 цієї Хартії, частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується через місцеві податки та збори, розмір яких вони мають право встановлювати в межах, визначених законом.

Місцеві податки та збори становлять один з ключових елементів у системі місцевих фінансів. Під інститутом місцевих податків і зборів розуміється сукупність законодавчих норм, що регулюють процес введення податкових платежів (за рішенням міських, селищних та сільських рад), їх сплату (в межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць) і зарахування до місцевих бюджетів для виконання повноважень органів місцевого самоврядування у межах їх компетенції.

До прийняття Податкового кодексу в Україні, порядок стягнення місцевих податків та зборів був визначений Законом України "Про систему оподаткування в Україні" та Декретом Кабінету Міністрів України "Про місцеві податки та збори". Зокрема, при прийнятті Декрету Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 року "Про місцеві податки і збори", було визначено 16 видів місцевих податків і зборів, серед яких два місцевих податки (комунальний податок, податок з реклами) та 14 зборів.

Після введення в дію Податкового кодексу в 2010 році настав новий етап розвитку місцевого оподаткування в Україні. Було припинено застосування дванадцяти неефективних місцевих податків і зборів з економічної та фінансової перспектив і прийнято новий перелік, що включав два податки і три збори. Нові податки і збори включають податок на нерухоме майно, єдиний податок, збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів і туристичний збір. З 2015 року було додано

ще два податки і два збори: податок на майно, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів і туристичний збір. Зокрема, податок на майно об'єднав три попередні податки: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, земельний податок і транспортний податок.

У результаті ухвалення Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» 28 грудня 2014 року кількість податків і зборів було зменшено з 22 до 9. До загальнодержавних податків тепер належать податок на прибуток підприємств, ПДФО, ПДВ, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата та мито. Місцеві податки включають податок на майно та єдиний податок, а місцеві збори складаються зі збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору. Закон також вносить ряд інших змін до Податкового кодексу України, що потребують створення нової системи підзаконних нормативно-правових актів для регулювання процедур адміністрування податків і зборів.

З початку 2011 року групу місцевих податків і зборів поповнив єдиний податок, чий обсяги доходів і ставки поступово зростали (у 2012 році максимальні ставки становили: 7% з ПДВ або 10% без ПДВ для підприємців з річним оборотом до 20 млн грн). Цей вид оподаткування став популярним серед підприємців як засіб зменшення фінансового навантаження та оптимізації оподаткування шляхом розподілу бізнес-структури. Це призвело до збільшення надходжень від єдиного податку[9].

Встановлення, скасування та надання пільг місцевих податків та зборів здійснюється відповідно до вимог Податкового кодексу місцевими органами влади - сільськими, селищними, міськими радами та радами об'єднаних територіальних громад. Ці органи створені відповідно до законодавства та стратегічного планування утворення громадних територій, згідно з повноваженнями, що визначені в Конституції України та законах України. Встановлення місцевих податків та зборів, які не передбачені Податковим кодексом, заборонено.

Перерахування місцевих податків та зборів до відповідних місцевих бюджетів проводиться відповідно до вимог Бюджетного кодексу України. Це означає, що кошти надходять до доходів загального фонду бюджетів міст республіканського значення, Автономної Республіки Крим та обласного значення, міст Києва та Севастополя, а також до бюджетів об'єднаних територіальних громад, міст районного значення, сільських та селищних бюджетів.

Немає сумніву, що місцеві податки та збори відіграють важливу роль у регулюванні перерозподілу ВВП в країні, впливаючи на економічні та соціальні процеси в регіонах, а також на фінансове забезпечення місцевого самоврядування. Їх фіскальна роль полягає в створенні фінансових ресурсів для місцевих органів влади. Один з ключових показників їх ефективності - це відношення зібраних податків до зміни ВВП. Питома вага місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів відображає фінансову незалежність та автономію місцевого самоврядування.

Децентралізація в Україні визнана однією з найуспішніших реформ, що отримала підтримку представників влади, міжнародних партнерів, експертів та громадян. Навіть під час повномасштабної війни органи місцевого самоврядування продемонстрували свою здатність ефективно відповідати на надзвичайні виклики, забезпечуючи функціонування економіки та життєдіяльність населення. Вони також внесли значний внесок у зміцнення обороноздатності держави. Тому подальше розвиток бюджетної децентралізації є важливим пріоритетом для соціально-економічного розвитку України. Цей процес повинен супроводжуватися зміцненням фінансової стійкості місцевих бюджетів. Місцеві податки і збори, над якими мають вплив органи місцевого самоврядування (зокрема, податок на майно, збір за місця для паркування транспортних засобів і туристичний збір), є основною складовою забезпечення фінансової спроможності територіальних громад. В умовах сучасності доцільним і необхідним є підвищення ефективності адміністрування місцевих податків і зборів.

1.3. Узагальнення правового регулювання справляння місцевих податків і зборів

Ефективне адміністрування податків передбачає забезпечення інтересів як публічної, так і приватної сторони. Це вимагає важливої ролі правового регулювання в організації діяльності зі збору податків, що включає в себе норми адміністративного права, адміністративно-правові відносини, тлумачення цих норм і видачу відповідних актів для їх реалізації.

Нинішній стан правової регульованої управлінської діяльності характеризується значною кількістю правових актів. Крім законів та актів центральних органів публічного управління, використовуються також локальні правові акти, що входять до поняття "адміністративного законодавства". Ця галузь національного права відіграє провідну роль і може конкурувати з будь-якою іншою. Через велику кількість законів і нормативних актів, відбувається фактичне "розширення формату" правового інституту у відповідні підгалузі адміністративного права. Досі не визначено загальновизнаний обсяг і зміст правової основи, чітко не окреслено коло суспільно-правових відносин, які вона охоплює, та її місце серед інших правових категорій.

Словникові джерела розглядають термін "основа" як те, на чому щось ґрунтується, підтримується або базується; основну частину чогось; ядро або найважливішу частину чогось; головні принципи або фундаментальні засади чогось; нижню опору будівлі, споруди або конструкції; головну умову або запоруку чогось; а також застаріле значення - заснування.

Термін "основа" має широке застосування і в правовій сфері. Наприклад, у Конституції України він використовується для опису важливих аспектів правових категорій, таких як основний закон, основи конституційного та державного ладу, соціальний захист громадян, національна безпека, судова система та судочинство, податкова та бюджетна політика та інші. Цивільний кодекс України також зазначає, що основу цивільного законодавства складає Конституція України. У Господарському кодексі України використовуються поняття "майнова основа" та "основа правового режиму майна".

Відсутність офіційного визначення поняття "правова основа" призвела до різноманітності наукових тлумачень. Зокрема, Б. Б. Мельниченко розглядає правову основу організації та діяльності органів публічної влади як систему нормативних актів, які визначають їхні функції, компетенцію, форми та методи роботи, а також структурні підрозділи. Ці акти характеризуються переважно імперативними правовими нормами.

Правова основа адміністративної реформи, як визначено в Концепції адміністративної реформи в Україні, затвердженій Указом Президента України від 22.07.1998 № 810/98, є нормативно-правовими актами, які є основою та механізмом для забезпечення цієї реформи. Серед таких актів особливе значення мають Конституція і закони України. За ходом реалізації адміністративної реформи її правова основа вдосконалюється та оновлюється.

Розділ II Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" встановлює основи організації та правові аспекти місцевого самоврядування через положення, що містяться у статтях 25 та 26, які регулюють загальну та виключну компетенцію місцевого самоврядування. Норми Кодексу цивільного захисту України, викладені у статті 3, визначають правову базу цивільного захисту, включаючи Конституцію України, цей Кодекс, інші закони України, а також акти Президента України та Кабінету Міністрів України. Згідно із Законом України "Про Національну поліцію", правовою основою діяльності поліції є Конституція України, міжнародні договори, закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України та Міністерства внутрішніх справ України. Відповідно до Закону України "Про Службу безпеки України", правову базу діяльності Служби безпеки України складають Конституція України, цей Закон, інші законодавчі акти та міжнародні правові акти. Закон України "Про Державну прикордонну службу України" визначає, що правовою основою діяльності Державної прикордонної служби України є Конституція України, закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, міжнародні договори та інші законодавчі акти. Згідно з положеннями статті 3 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність", правову базу адвокатури України

складають Конституція України, цей Закон та інші законодавчі акти України. Такий зміст також закріплений у законах України, таких як "Про нотаріат", "Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України", "Про правовий режим надзвичайного стану", "Про правовий режим воєнного стану" і т. д. Серед підзаконних актів можна вказати на Указ Президента України від 22.07.1998 № 810/98 "Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні" та інші. Крім того, вираз "правові основи діяльності контролюючих органів" є категорією, якою оперує законодавець у податкових відносинах, як визначено у пункті 1.1. статті 1 Податкового кодексу України.

З представлених вище прикладів видно, що нормативно-правовий акт як джерело права є важливим елементом, котрий визначає зміст правової основи правових відносин. При аналізі положень, що регулюють адміністрування податків і зборів (особливо на рівні місцевих органів), слід враховувати, що нормативно-правовий акт як джерело права є ключовим елементом, який формує фіскальні правовідносини.

Цим актам притаманні загальні риси, які характерні для всіх джерел права, але вони мають особливі, відмінні від інших, особливості. Однією з таких особливостей є їхня спрямованість на втілення матеріальних норм, що регулюють адміністрування місцевих податків і зборів.

Класифікація джерел права, спрямованих на адміністрування місцевих податків і зборів, може бути проведена за різними критеріями, що використовуються у теоретичній класифікації правових актів.

Наприклад, в залежності від їхньої спрямованості, змісту та функціонального призначення, ці акти можна розділити на дві категорії:

1. Законодавство, що стосується адміністрування місцевих податків і зборів, де основна роль належить Податковому кодексу України.
2. Законодавство, яке визначає повноваження суб'єктів у сфері адміністрування місцевих податків і зборів, такі як Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні", Постанова Кабінету Міністрів

України від 21.05.2014 № 236 "Про державну фіскальну службу України".

Звісно, для систематизації нормативно-правових актів у сфері місцевого оподаткування також слід застосовувати ієрархічний принцип їхнього поділу за юридичною силою. Це означає, що акти розташовуються відповідно до їхньої вагомості і владних повноважень:

- Конституція;
- Кодекси;
- Закони;
- Укази Президента;
- Постанови уряду;
- Правові акти міністерств, служб та агентств;
- Акти регіональних органів влади;
- Муніципальні правові акти.

Такий порядок класифікації рекомендує С. В. Саран.

Узгоджуючи зі загальною класифікацією нормативно-правових актів, яка була представлена раніше, важливо зазначити, що систему нормативно-правових актів, що формують основу правового регулювання адміністрування місцевих податків і зборів, можна розділити на два рівні: загальнодержавний та місцевий.

На загальнодержавному рівні зазвичай можна знайти такі документи, як Конституція України, закони України, постанови Кабінету Міністрів України, а також накази Міністерства фінансів України та Державної податкової служби України. На місцевому рівні, як правило, діють рішення сільських, селищних, міських рад та рад об'єднаних територіальних громад.

При класифікації нормативно-правових актів за предметною спрямованістю можна виділити такі категорії:

1. Документи, що стосуються організаційної структури, відповідальної за адміністрування місцевих податків і зборів.
2. Нормативи, які визначають процедури адміністрування місцевих податків і зборів.

3. Документи, спрямовані на ідентифікацію та облік платників місцевих податків і зборів, а також об'єктів місцевого оподаткування.
4. Закон, що регулює порядок прийому та обробки податкової звітності платників місцевих податків і зборів.
5. Документи, призначені для надання послуг платникам податків.
6. Нормативно-правовими актами визначаються порядок та контроль за повнотою та своєчасністю сплати місцевих податків і зборів.
7. Типові документи з управління місцевими податками, зборами та боргами.

На перший погляд, запропонована класифікація видається суперечливою, оскільки більшість правових норм із зазначеними характеристиками містяться в Податковому кодексі України та Конституції України. Конституційне закріплення є основою національного законодавства і невід'ємною частиною всього процесу правового регулювання. Конституційні норми України, як основний державний закон, спрямовані на регулювання найважливіших засад оподаткування та муніципальних відносин.

Конституція України 1996 року підняла рівень регулювання оподаткування до конституційно-правового рівня. Згідно з висловлюванням В. В. Чайки, її положення не лише утвердили обов'язок кожного громадянина сплачувати податки і збори як складову частину конституційного статусу особи (див. ст. 67 Конституції України), але також встановили ряд правових гарантій, що забезпечують права платника податків та інтереси держави. Наприклад, згідно зі ст. 92 Конституції України, система оподаткування, податки і збори встановлюються виключно законами України, а відповідно до ст. 116, забезпечення проведення податкової політики визначається однією з компетенцій Кабінету Міністрів України.

Крім того, у Конституції України описані принципи побудови та функціонування системи місцевого самоврядування, які допомагають зрозуміти сутність та значення цього інституту, його характерні особливості та характеристики. Конституція виступає також як критерій для оцінки

конституційної моделі місцевого самоврядування і сприяє збереженню послідовності в розвитку цього інституту.

Розділ 11 Конституції України містить норми, спрямовані на конституційне регулювання місцевого самоврядування як суспільно-політичного інституту. Наприклад, стаття 140 Конституції визначає поняття місцевого самоврядування та визначає, що воно має право самостійно вирішувати найважливіші питання місцевого значення в межах Конституції та законів України, стаття 141 визначає матеріальні та фінансові основи місцевого самоврядування. Основною статтею у податкових відносинах є стаття 143 Конституції України, яка разом з іншими важливими статтями конституційних норм закріплює право територіальних громад встановлювати в установленому порядку місцеві податки та сплачувати їх до місцевих бюджетів. Індивідуальні державні податки справляються відповідно до закону.

Отже, конституційні норми є основою для формулювання податкової політики, яка уточнюється в інших нормативно-правових актах різних рівнів і охоплює всі види податкових відносин, включаючи місцеве оподаткування.

Наступним важливим елементом правової основи для регулювання адміністрування місцевих податків і зборів є закони України.

Податковий кодекс України створений з метою впровадження нових концептуальних підходів у податкову систему країни та забезпечення її уніфікованості. Цей кодекс має на меті формування збалансованої податкової політики та створення умов для економічного зростання, а також встановлення правових механізмів для ефективного адміністрування податків.

До ухвалення Податкового кодексу України податкова система країни вважалася однією з найбільш складних і малоефективних, не лише серед країн Європи, а й у світовому масштабі, як відзначає Т. Н. Корнієнко. Це підтверджувалося міжнародними рейтингами, дослідженнями вітчизняних економістів та оцінками інвесторів, що працюють в Україні.

Ухвалення Податкового кодексу України відбулося за участю держави, суспільства і бізнес-структур. Основна мета цього кодексу - вдосконалення

адміністрування податків, зменшення податкового тягара на підприємництво і створення сприятливих умов для інноваційно-технологічного розвитку вітчизняної економіки.

Ще до прийняття початкової редакції Податкового кодексу Ю. М. Воробйов зазначав, що це комплексний документ, який повністю відображає податкову систему країни. Закон визначає, що податки і збори поділяються на загальнодержавні та місцеві, визначає перелік місцевих податків і зборів, органи державного управління здійснюють повноваження щодо справляння місцевих податків і зборів відповідно до закону, встановлює механізм їх управління та інші нормативні акти. аспект.

Земельний закон України є системним законодавчим актом, який регулює відносини у сфері земельного права. Його основні положення спрямовані на охорону, застосування і відновлення земельних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання та усунення негативного впливу господарської та іншої діяльності на земельні фонди. Крім того, Кодекс спрямований на охорону родючості ґрунтів, ландшафтів та інших природних комплексів, а також унікальних територій і природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

Незважаючи на те, що основним напрямком Земельного кодексу України є регулювання земельних відносин, він також має значний вплив на податкові відносини. По-перше, закон визначає такі об'єкти землекористування, як земля та права на неї, у тому числі земельні частки (паї). По-друге, встановлюється принцип платності за користування землею (ст. 206). По-третє, Земельний кодекс обов'язково визначає, що власники та землекористувачі повинні своєчасно сплачувати земельний податок (п. 5 ст. 88, «в» п. 1 ст. 91, «в» п. 1 ст. 91). По-четверте, встановлено, що систематична несплата земельного податку може призвести до припинення права користування землею (ст. 141). Нарешті, Закон передбачає залежність розміру земельного податку від регульованої грошової оцінки ділянки (ст. 201) та інші аспекти.

З 1 січня 2011 року набрав чинності **Закон України «Про бюджет України»**. Це важливий закон, який визначає основні принципи бюджетної системи держави. Його формування та прийняття вважається важливим кроком у правовому забезпеченні формування та використання фінансових ресурсів. Закон про бюджет має найвищу юридичну силу і є основним документом, який закладає основу функціонування бюджетної системи України.

Статтею 9 Закону про бюджет України визначено, що податкові надходження є невід'ємною частиною доходів бюджету. Це означає, що ці доходи визнаються податковим законодавством України, включаючи державні податки та місцеві податки

Стаття 64 цього закону, зокрема, у пункті 19 частини 1, визначає місцеві податки і збори, які сплачуються або перераховуються згідно з Податковим кодексом України. Однак, стаття також містить великий перелік інших доходів, включаючи податки і збори, такі як відсоткові відрахування від податку на доходи фізичних осіб, акцизний податок, податок на прибуток підприємств та інші.

Отже, відповідно до Бюджетного кодексу України, місцеві бюджети органів місцевого самоврядування формуються за допомогою балансових розрахунків доходів, що включають місцеві податки і збори, а також витрат, які адмініструються та витрачаються на відповідній території. Важливо зауважити, що інші фінансові пункти, які надходять до місцевих бюджетів згідно з Податковим та Бюджетним кодексами України, не включають місцеві податки і збори.

Україна Важливим правовим актом, який деталізує конституційні норми, спрямовані на регулювання діяльності органів місцевого самоврядування, є **Закон України «Про місцеве самоврядування»**. Цей закон встановлює основні поняття правових категорій, що використовуються в муніципальних відносинах, зокрема термін «місцева автономія», під яким розуміються права та практичні можливості територіальної громади (добровільного об'єднання жителів села або кількох сіл), інкорпорація об'єднання міст у сільські громади - самостійно або

підпорядковані органам місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України. Закон також передбачає організаційно-правові основи місцевого самоврядування, встановлює повноваження сільських, селищних і міських рад, права та обов'язки сільських, селищних і міських голів, повноваження районних і обласних рад. Крім того, він регулює матеріальну та фінансову основу місцевого самоврядування, гарантує його права та забезпечує інші аспекти місцевого самоврядування.

Важливим положенням, що регулює право встановлення місцевих податків і зборів, є стаття 69 Закону. Відповідно до частини першої цієї статті органи місцевого самоврядування мають право встановлювати місцеві податки і збори відповідно до Податкового кодексу України. Кошти, зібрані від місцевих податків і зборів, перераховуються безпосередньо до відповідного місцевого бюджету в порядку, встановленому Законом про бюджет України, з урахуванням особливостей, передбачених податковим законодавством України.

Щодо податкових повноважень, Закон у своїх пунктах 24, 28 та 34 частини 1 статті 26 встановлює виключну компетенцію представницьких органів місцевого самоврядування (сільських, селищних, міських рад) у таких сферах:

- Встановлення місцевих податків і зборів згідно з Податковим кодексом України.
- Прийняття рішень про надання пільг згідно з чинним законодавством у сфері місцевих податків і зборів, а також земельного податку.
- Затвердження ставок земельного податку відповідно до вимог Податкового кодексу України.

Окрім вже згаданих питань, місцеві органи самоврядування мають виключну компетенцію у встановленні нормативів централізації коштів, отриманих від земельного податку, на спеціальних бюджетних рахунках районів міста під час пленарних засідань міських рад (в містах з районним поділом).

Серед інших законодавчих актів, які мають вплив на управління місцевими податками і зборами, слід відзначити наступні:

- Закон України "Про державну реєстрацію речових прав та їх обмежень". Цей закон забезпечує об'єктивність, достовірність і повноту інформації про зареєстровані права на нерухомість та їх обтяження. Ці норми також визначають принципи визначення об'єктів оподаткування земельним податком та податком на нерухомість, які відрізняються від земельних ділянок.
- Закон України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності". Згідно з цим законом, рішення органів місцевого самоврядування, що встановлюють місцеві податки і збори, розглядаються як регуляторні акти. Відповідно, процедура їх прийняття і введення в дію, як елемент управління, повинна відповідати порядку, установленому цим законом.

Перераховані нами закони, що становлять правову основу регулювання місцевих податків і зборів, не вичерпують повного переліку. До них також відносяться Закони України "Про оцінку землі", "Про оренду землі", "Про Державний земельний кадастр" та інші.

Проте значна частина нормативно-правових актів, спрямованих на адміністрування місцевих податків і зборів, представлена підзаконними актами, зокрема постановами **Кабінету Міністрів України**.

Рішення Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 375 "Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України" визначає Мінфін як центральний орган виконавчої влади, що відповідає за розробку та реалізацію єдиної державної податкової стратегії. Крім того, Мінфін забезпечує формування та виконання державної політики у контролі за дотриманням бюджетного законодавства, фінансовому контролі, казначейському обслуговуванні бюджетних коштів. Згідно з цими функціями, Мінфін має також право нормативного регулювання у сфері податків, включаючи адміністрування місцевих податків і зборів.

Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 227 "Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну

митну службу України" регламентує функціональні обов'язки та повноваження Державної податкової служби України у сфері адміністрування податків і зборів, а також визначає ключові аспекти її взаємодії з іншими органами державного управління.

Постановою Кабінету Міністрів України від травня 2015 року № 215 «Про затвердження Положення про Державну фінансову службу України» визначено функції та повноваження Держфінслужби України щодо накопичення місцевих податків і зборів та виконання відповідних місцевих бюджетів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 02.03.2010 р. № 258 «Про затвердження Порядку формування плати за послуги з користування місцями для платного паркування транспортних засобів» визначено права суб'єктів господарювання забезпечувати оплату транспортних засобів. плата за паркувальні місця відповідно до податкового законодавства України. Крім того, визначено порядок нарахування плати за послуги з урахуванням плати за місце для паркування транспортних засобів.

Постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 року № 483 «Про форму затвердження типових рішень щодо встановлення ставок та пільг із земельного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки» є документом, який встановлює порядок адміністрування податку на землю та податку на нерухоме майно. Він передбачає типову форму рішень місцевих рад щодо визначення ставок податку та звільнення від сплати цих податків. Постановою також визначено перелік пільг для фізичних та юридичних осіб, передбачених Податковим кодексом України щодо сплати земельного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Серед цих документів – наказ Міністерства фінансів України від 24 травня 2017 року № 523 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру особистих податкових консультацій» 1, наказ Міністерства фінансів України № 10 /2015 № 408 від 24 квітня 2017 року «Про затвердження податкової декларації з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки»2, наказ Міністерства юстиції України та Міністерства податків України від 12.04. 2012

р. № 699/5/38 «Про подання Міністерству податків України відомостей, необхідних для обчислення податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки» та ін.

У системі правових норм, що регулюють місцеві податки і збори, важливу роль відіграють муніципальні правові акти, зокрема рішення міських, сільських і селищних рад, рад громад союзних територій. Вони визначаються як правові акти місцевого самоврядування, що регулюють муніципальні відносини та є офіційними та обов'язковими до виконання.

У правовідносинах, які ми розглядаємо, основним напрямком правового регулювання акту місцевого самоврядування є встановлення місцевих податків і зборів відповідно до статті 69 Закону України «Про місцеве самоврядування». Наприклад, рішення Коростенської міської ради «Про визначення нормативів плати за користування місцями для паркування транспортних засобів на майданчиках для платного паркування в м. Коростені на 2018 рік», рішення Одеської міської ради № 6258-VI від 21.01. 2015 «Про визначення ставок плати за місця для паркування транспортних засобів, крім майданчиків для платного паркування в м. Коростені «Податок на майно, відмінне від земельних ділянок», Рішення Івано-Франківської міської ради № 157-41. від 19.06.2020 «Про визначення ставок та пільг з податку на нерухоме майно у 2021 році (крім земельної ділянки)» та ін.

Основною ознакою нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування є їх підпорядкованість, що визначає особливість процесу їх формування та прийняття. Це виражається у виключній компетенції сільських, селищних, міських та громадських рад союзних територій щодо встановлення місцевих податків і зборів, визначених частиною першою статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування».

Крім того, варто зазначити, що відповідні рішення, які приймаються органами місцевого самоврядування у сфері місцевого оподаткування, здійснюються на адміністративний розсуд, що відображається в обговореннях і рішеннях членів колегіального органу та прийнятті відповідних рішень.

Підсумовуючи, загальний висновок полягає в тому, що муніципальні нормативно-правові документи у сфері адміністрування місцевих податків є формальними нормативними документами, прийнятими сільськими, селищними, міськими радами або радами громад союзних територій у межах їх компетенції. Метою цього Закону є встановлення, зміна, доповнення або скасування правових норм, які є обов'язковими на відповідній території. Ці нормативно-правові акти призначені для визначення розміру місцевих податків і зборів і служать різним цілям.

Варто зазначити, що розвиток фінансової системи органів місцевого самоврядування має здійснюватися відповідно до міжнародних та європейських стандартів. У зв'язку з цим особливу увагу приділяють міжнародно-правові акти, спрямовані на встановлення стандартів місцевого оподаткування. Відповідно до цих критеріїв органи місцевого самоврядування набувають реальної економічної самостійності та самостійності у вирішенні важливих місцевих проблем. Серед міжнародних законів, які регулюють місцеве оподаткування, особливо варто відзначити Європейську хартію про місцеве самоврядування. Україна підписала документ у листопаді 1996 року з метою уніфікації та гармонізації законодавства про місцеве самоврядування та ратифікувала його 15 липня 1997 року.

Методологія та походження ненормативного права є важливою частиною дослідження правових засад управління місцевими податками і зборами. Враховуючи те, що нормативно-правові акти часто є правовою основою конкретних суспільних відносин, а також враховуючи ключову роль нормативних аспектів у формуванні нормативно-правової бази, не можна обійти увагою й інші джерела права, хоча вони й не мають нормативно-правового походження. Проте органи державного управління залишаються в статусі користування нормативно-правовими актами при адмініструванні місцевих податків і зборів.

Повторні випадки примусового контролю над податками і зборами є підставою для розробки органами управління податками і зборами єдиних

стандартів. На практиці це можна забезпечити шляхом розробки методів та податкових консультацій.

Методичні розробки у роботі публічних органів, зокрема органів, що адмініструють місцеві податки і збори, є матеріалами, що містять вказівки, пояснення та чіткі рекомендації. Ці рекомендації створені з метою сприяти ефективному застосуванню права посадовими особами, зокрема з використанням їх дискреційних повноважень. Це базується на вивченому та узагальненому досвіді роботи або результатів спеціальних досліджень щодо стану застосування права публічними органами.

Податкове законодавство України, хоч і кодифіковане, вважається одним із найскладніших у правовій системі країни. Його життєздатність відображається в постійних змінах і доповненнях. Ця тенденція стосується і адміністрування місцевих податків і зборів. Зрозумілість податкового законодавства є ключовою передумовою для ефективного застосування платниками податків та контролюючими органами податкового законодавства.

Проте платники податків можуть зіткнутися з труднощами під час нарахування та сплати податків через нерозуміння ними норм податкового законодавства. Це в свою чергу призводить до необхідності отримання роз'яснень регулятора, що сприяє правильному застосуванню податкового законодавства.

При аналізі вмісту узагальнюючих консультацій можна відзначити, що вони в основному мають ті ж характеристики, що й нормативно-правові акти. По-перше, вони містять правила, які стосуються різних суб'єктів і призначені для повторного застосування. По-друге, вони можуть мати обов'язковий характер під час реалізації первинних норм права і зазвичай несуть імперативний характер.

Податкові консультації впливають з ряду причин: аналізу ситуацій, що вказують на розбіжності в окремих нормах податкового та іншого законодавства, спрямованого на оподаткування; обробки інформації про застосування законодавства щодо оподаткування; оцінки положень законодавства, які стосуються діяльності платників податків. В нашому розумінні, податкові

консультації поєднують ознаки джерел правозастосовного права та ознаки джерел тлумачення права, оскільки вони містять вказівки для інтерпретації, спрямовані на уніфікацію практики застосування права для ефективного адміністрування оподаткування.

Отже, для управління місцевими податками і зборами використовується система правових актів на рівні законодавства та нормативних документів. Ці акти регулюють взаємовідносини, що виникають між місцевими радами, територіальними підрозділами Державної фіскальної служби та Державного казначейства. Вони встановлюють структуру податкових відносин, проводять ідентифікацію та облік платників податків і об'єктів оподаткування, а також забезпечують обслуговування платників та контроль за сплатою місцевих податків і зборів. Процес управління місцевими податками і зборами є необхідною складовою частиною функціонального механізму національної податкової системи України.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ В УКРАЇНІ

2.1. Моніторинг надходжень місцевих податків і зборів до місцевих та зведеного бюджету України.

Місцеві бюджети представляють собою унікальну форму організації та управління економічними відносинами, які включають у себе процес формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, що перебувають у володінні та управлінні місцевої влади. Ці ресурси використовуються для задоволення різноманітних соціально-економічних потреб громади та сприяють розвитку регіону, створюючи умови для забезпечення комфортного соціально-культурного середовища, що сприяє збільшенню валового внутрішнього продукту та розвитку громади.

Відповідно до ст. 9 Бюджетного кодексу України доходи класифікуються за відповідними розділами (Рис. 2.1).

Класифікація доходів бюджету	Податкові надходження	Встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори.
	Неподаткові надходження	Визнаються: доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; інші неподаткові надходження.
	Доходи від операцій з капіталом	Доходи бюджету, що мобілізуються неподатковим методом. Вони включають три групи надходжень: надходження від продажу основного капіталу; надходження від реалізації державних запасів товарів; надходження від продажу землі і нематеріальних активів
	Трансферти	Кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі

Рис. 2.1. Класифікація доходів бюджету [26]

Бюджетним кодексом України передбачено можливість поділу бюджетних коштів на загальний та спеціальний фонди.

Загальний фонд є джерелом більшості видатків бюджету і повинен охоплювати всі доходи бюджету, крім тих, які передбачаються для зарахування до спеціального фонду.

Спеціальні бюджетні фонди утворюються за рахунок цільових надходжень (у тому числі власних надходжень бюджетної установи) [27, с.51].

Серед методів накопичення внутрішніх джерел доходів бюджету найважливішим є метод оподаткування. Податкові платежі є основною частиною доходів бюджету від діяльності, що приносить дохід. Під оподаткуванням розуміють економічні відносини між державою та юридичними і фізичними особами, що виникають внаслідок примусової передачі в грошовій формі частини новоствореної вартості.

Місцеві податки та збори є важливою частиною фінансової системи України та ефективним інструментом розвитку місцевого самоврядування. Бо без відповідного фінансового забезпечення виконання покладених на органи місцевого самоврядування завдань неможливе. Місцеві податки мають бути основним джерелом надходжень до місцевих бюджетів, оскільки вони формують власні ресурси.

У сучасних умовах велике фіскальне значення місцевих податків пов'язане головним чином з достатньою широтою їх бази оподаткування та безпосереднім зв'язком доходів і майнового стану платників податків з їх відрахуваннями до місцевого бюджету. Проте продуктивність і фіскальна ефективність місцевого оподаткування можливі лише за достатньо високого рівня економічного розвитку країни та її регіонів, що є необхідною умовою для зростання податкових надходжень і майна, а також для впровадження комплексного регіонального оподаткування. . Контролювати доходи та майно, що підлягає оподаткуванню.

З початку фіскальної децентралізації місцеві податки та збори відіграють важливу роль у забезпеченні дохідної частини місцевих бюджетів.

На рис. 2.2 представлено перелік місцевих податків та зборів.

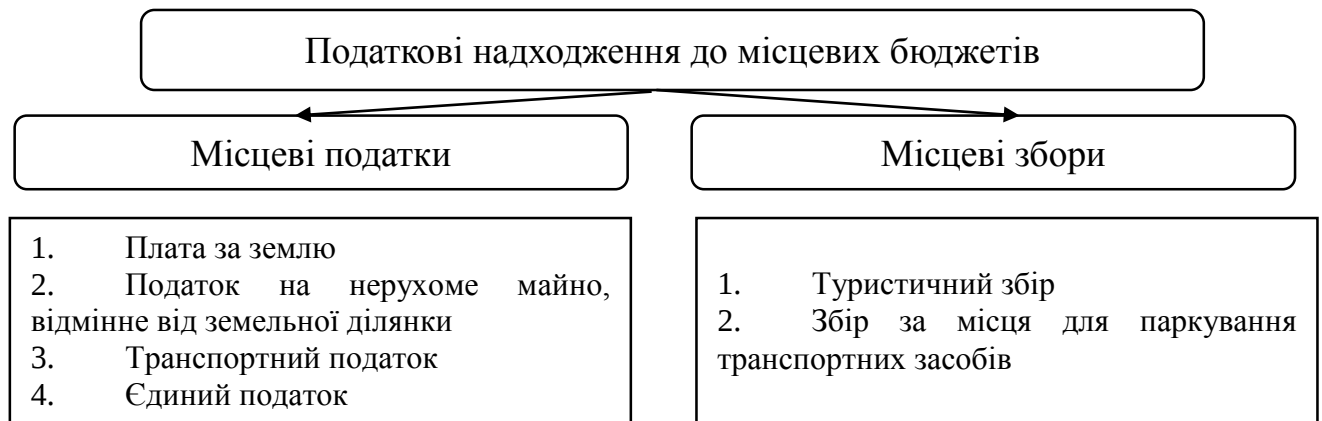

Рис. 2.2. Перелік місцевих податків та зборів [30]

Перелік місцевих податків і зборів та склад кожного з їх елементів викладено у ст.1. 10 Податкового кодексу України та глави 12 цього ж Закону «Місцеві податки і збори». Кріплення в розділі 10.1. Відповідно до статті 10 Податкового кодексу України два податки (податок на майно та єдиний податок) та два збори (плата за паркування та туристичний збір) законодавець встановив принципові обов’язкові обмеження у частині 10.2 цієї ж статті: « Місцеві ради повинні встановити фіксовані податки та податки на майно (у випадку транспортних податків та плати за землю) [30].

Розділ 10.3. Документ 10 передбачає, що до повноважень місцевих рад входить вирішення питань податку на майно (податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки), а також плати за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору [30].

При цьому повноваження місцевих рад у сфері місцевого оподаткування обмежені: вони повинні визначати два платежі, а два інших залишають на свій розсуд.

Місцеві податки і збори є специфічною формою місцевих соціально-економічних відносин. У процесі формування доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків і зборів органи місцевого самоврядування мають реалізовувати бюджетну політику, яка максимально поєднує інтереси політичних партій, платників податків та мешканців. Крім того, прагнення органів місцевого

самоврядування збільшити доходи місцевих бюджетів не повинно зменшувати зацікавленість платників податків у господарській діяльності.

Проаналізуємо надходження місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів. У таблиці А.1 додатку А представлено виконання дохідної частини місцевих бюджетів України за 2021-2023 рр., млрд. грн., наочне зображення даних можна представити на рис. 2.3.

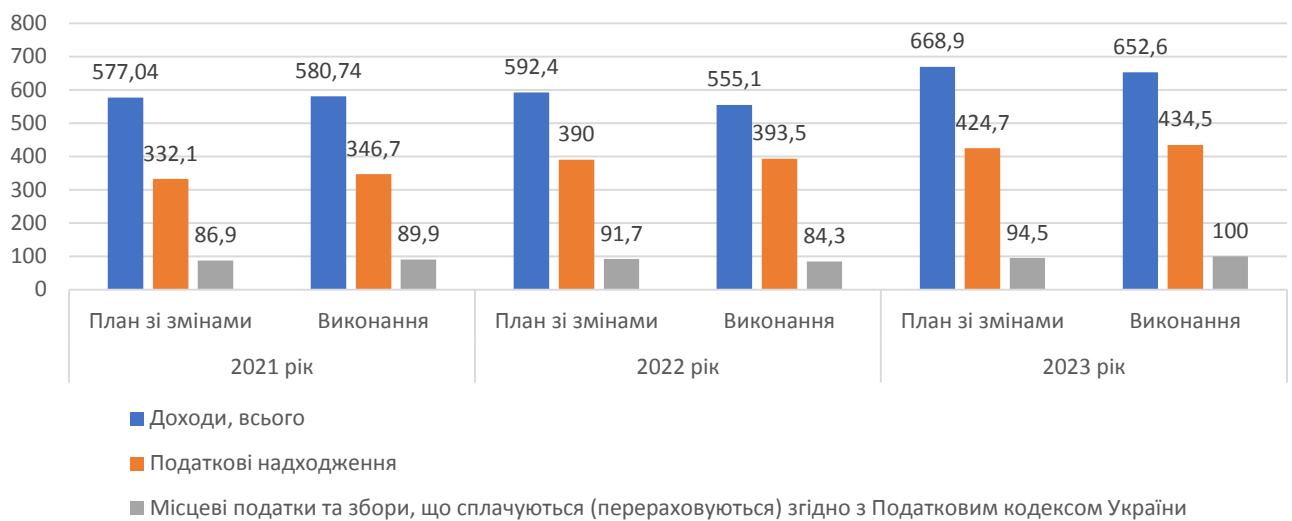

Рис. 2.3. Виконання дохідної частини місцевих бюджетів України за 2021-2023 рр., млрд. грн

Як бачимо, протягом 2021 – 2023 років існує тенденція до збільшення обсягу доходів, податкових надходжень місцевих бюджетів та зокрема місцевих податків та зборів.

У 2021 році до місцевих бюджетів України надійшло 580,7 млрд. грн., що становить 100,64% від запланованого обсягу. Перевиконання становило 3,7 млрд. грн. (+0,64%). У 2021 році перевиконання доходів відбулося за податковими надходженнями на 4,4% (+14,6 млрд. грн). У 2021 році найбільшу питому вагу становили саме податкові надходження – 346,7 млрд. грн (59,71%). У 2021 році до місцевих бюджетів надійшло 89,9 млрд. грн. місцевих податків та зборів (+3,0 млрд. грн. від запланованого обсягу).

У 2022 році до місцевих бюджетів України надійшло 555,1 млрд. грн, що становить 93,71% від запланованого обсягу. Недовиконання становило 37,2

млрд. грн. (-6,29%). У 2022 році перевиконання доходів відбулося за податковими надходженнями на 0,89% (+3,5 млрд. грн). У 2022 році найбільшу питому вагу становили саме податкові надходження – 393,5 млрд. грн (70,88%). У цьому ж році до місцевих бюджетів надійшло 84,3 млрд. грн. місцевих податків та зборів (-7,4 млрд. грн. від запланованого обсягу). 2022 рік показав стабільність місцевої влади, здатної гідно протистояти всім викликам, особливо фінансовим, навіть в умовах воєнного стану [31].

У 2023 році до місцевих бюджетів України надійшло 652,6 млрд. грн, що становить 97,56% від запланованого обсягу. Недовиконання становило 16,3 млрд. грн. (-2,44%). У 2023 році перевиконання доходів відбулося за податковими надходженнями на 2,31% (+9,8 млрд. грн). У цьому ж році до місцевих бюджетів надійшло 100,0 млрд. грн. місцевих податків та зборів (+5,5 млрд. грн. від запланованого обсягу).

Протягом аналізованого періоду частка місцевих податків та зборів у структурі доходів місцевих бюджетів становила 15,33%, а у структурі податкових надходжень - 23,44% (Рис. 2.4).

Рис. 2.4. Частка місцевих податків та зборів у структурі доходів місцевих бюджетів та податкових надходжень.

Розглянемо детальніше надходження місцевих податків та зборів за їх видами. Виконання надходжень місцевих податків та зборів можна представити на рис. 2.5.

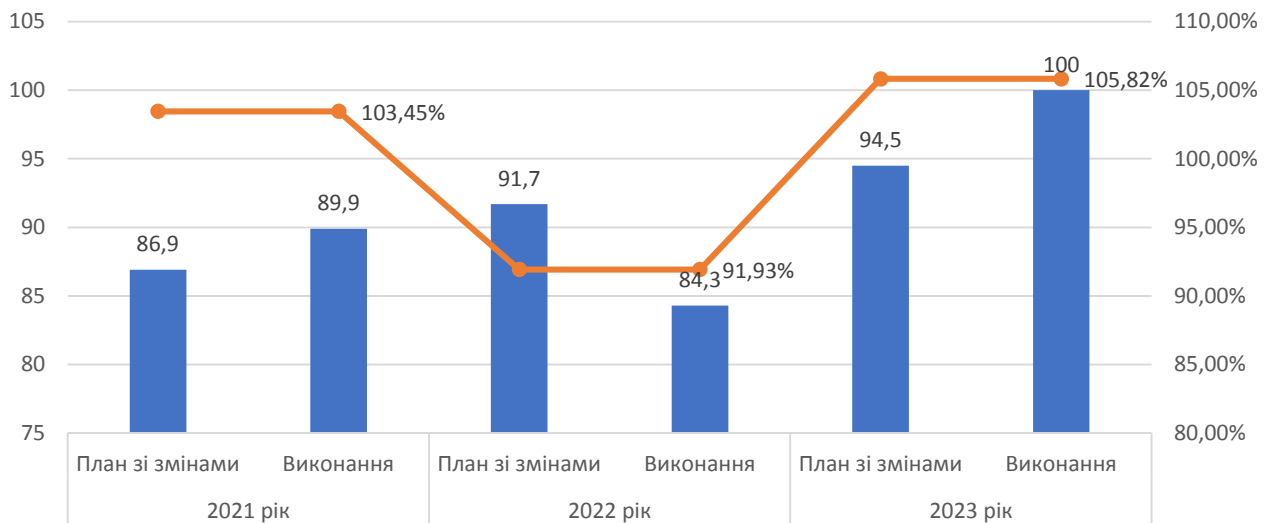

Рис. 2.5. Виконання надходжень місцевих податків та зборів у 2021 – 2023 рр., млрд. грн.

У 2021 році до місцевих бюджетів надійшли податок на майно – 43,2 млрд. грн., що включає податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, земельний податок, транспортний податок. Перевиконання становило +2,37% (+1,0 млрд. грн.). Збір за місця для паркування транспортних засобів – 0,1 млрд. грн., туристичний збір – 0,2 млрд. грн., єдиний податок – 46,3 млрд. грн. (+4,28% від запланованого обсягу).

У 2021 році найбільшу частку у структурі місцевих податків та зборів становив єдиний податок – 51,5%, а також податок на майно – 48,05%. Найменшу збір за місця для паркування транспортних засобів – 0,11% (Рис. 2.6).

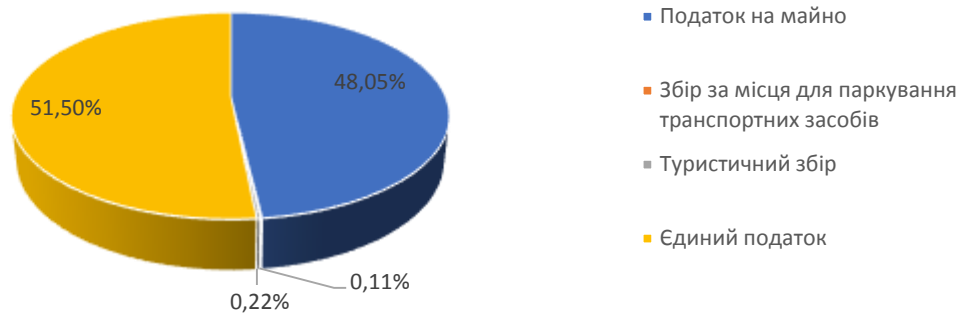

Рис. 2.6. Структура місцевих податків та зборів у 2021 році

У 2022 році до місцевих бюджетів надійшли податок на майно – 36,8 млрд. грн. Недовиконання становило -13,21% (-5,6 млрд. грн.). Збір за місця для паркування транспортних засобів – 0,1 млрд. грн., туристичний збір – 0,2 млрд. грн., єдиний податок – 47,2 млрд. грн. (-1,8% від запланованого обсягу).

У 2022 році найбільшу частку у структурі місцевих податків та зборів становив єдиний податок – 55,99%, а також податок на майно – 43,65%. Найменшу збір за місця для паркування транспортних засобів – 0,12% (Рис. 2.7).

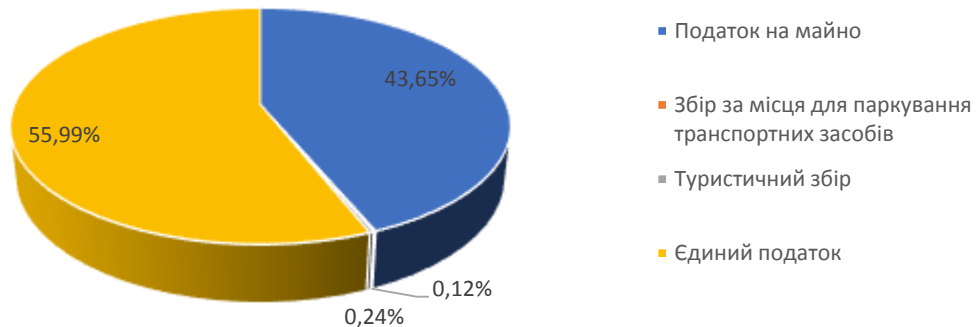

Рис. 2.7. Структура місцевих податків та зборів у 2022 році

У 2023 році до місцевих бюджетів надійшли податок на майно – 43,8 млрд. грн. Перевиконання становило +5,8% (+2,4 млрд. грн.). Збір за місця для паркування транспортних засобів – 0,2 млрд. грн. (+100% від запланованого обсягу), туристичний збір – 0,2 млрд. грн., єдиний податок – 55,8 млрд. грн. (+5,88% від запланованого обсягу).

У 2023 році найбільшу частку у структурі місцевих податків та зборів становив єдиний податок – 55,8%, а також податок на майно – 43,8%. Найменшу збір за місця для паркування транспортних засобів – 0,2% (Рис. 2.8).

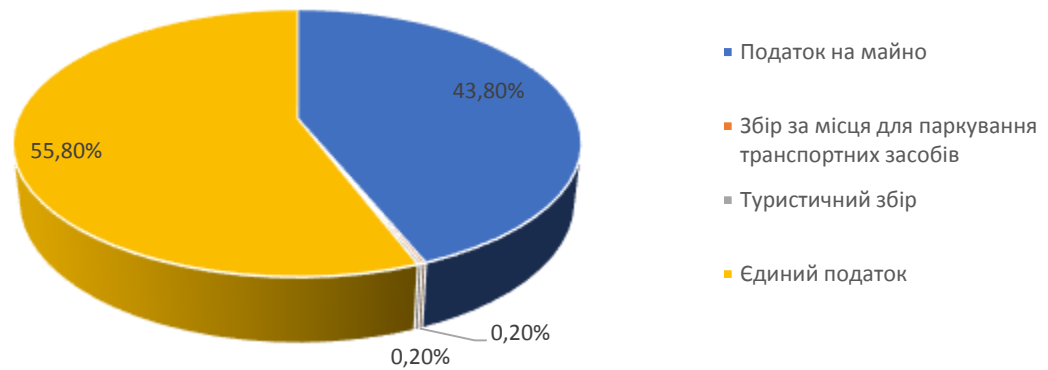

Рис. 2.8. Структура місцевих податків та зборів у 2023 році

Місцеві бюджети є часткою Зведеного бюджету України. У таблиці 2.1 представимо обсяг доходів Зведеного бюджету та місцевого бюджету, а також визначимо частку місцевих бюджетів та місцевих податків і зборів у структурі Зведеного бюджету України.

Таблиця 2.1

Доходи Зведеного бюджету України у 2021 – 2023 рр., млрд. грн [32]

	2021 рік			2022 рік			2023 рік		
	План зі змінами	Виконання	% виконання	План зі змінами	Виконання	% виконання	План зі змінами	Виконання	% виконання
Доходи зведеного бюджету	1632,3	1662,2	101,83%	2160,3	2196,7	101,66%	2690,2	3104,3	115,3%
Доходи місцевих бюджетів	577,04	580,74	100,64%	592,4	555,1	93,70%	668,9	652,6	97,56%
Місцеві податки та збори	86,9	89,9	103,45%	91,7	84,3	91,93%	94,5	100,0	105,82%
Частка місцевих податків та зборів у доходах Зведеного бюджету України	5,41%			3,84%			3,22%		

Як бачимо з вищезазначеної таблиці, у 2021 році, з аналізованого періоду, була найбільша частка місцевих податків та зборів у доходах Зведеного бюджету України – 5,41%. Потім поступово це показник почав зменшуватись. У 2022 році становив 3,84%, а у 2023 році – 3,22%.

Провівши аналіз надходжень місцевих податків і зборів до місцевих та зведеного бюджету України, можна з впевненістю сказати, що повномасштабне вторгнення вплинуло на наповнюваність місцевих бюджетів, зокрема за рахунок місцевих податків та зборів.

Таким чином, перші місяці війни стали справжнім іспитом на самоврядність, який вони витримали і довели, що здатні гідно протистояти всім загрозам і негараздам. Реформа децентралізації показала реальний ефект міцності фінансової бази органів місцевого самоврядування та їхньої здатності швидко адаптуватися до ситуації. Громади, у яких не було війни, змогли гідно прийняти внутрішньо переміщених осіб, забезпечити їм належну інфраструктуру та належний рівень державних послуг. Крім того, кошти місцевим домогосподарствам у населених пунктах, які не постраждали від російської збройної агресії, дали можливість поповнити один готівковий рахунок в умовах воєнного часу. Навіть маючи значні податкові пільги, муніципалітетам вдалося наповнити свої бюджети на рівні минулого року та відновити зростання.

Було проведено моніторинг надходжень місцевих податків і зборів до місцевих та зведеного бюджету України. З вищезазначеного можна зробити висновки, що аналіз місцевих податків і зборів показує, що вони відіграють значну роль у місцевих фінансах. Водночас вказується на необхідність підвищення їх значення для загальних доходів та податкових надходжень місцевих бюджетів з метою посилення фінансової самостійності територій.

Від стабільності та надійності місцевих податкових систем залежить міцність та достатність місцевих бюджетів і, зрештою, добробут місцевої влади. Податкова система, яка формує місцевий бюджет, має бути інструментом стимулювання підприємницької діяльності та планування та прогнозування економічного розвитку. Місцева податкова система має стати реальним

інструментом впливу місцевих адміністрацій та органів місцевого самоврядування на економічну діяльність та якість життя людей. При створенні ефективної системи місцевого оподаткування в Україні необхідно залучити досвід розвинутих країн світу та теоретично продемонструвати підхід до розробки проектів податкової реформи на глибшому законодавчому рівні.

Моніторинг показав, що місцеві податки та збори відіграють одну з вирішальних ролей у структурі місцевих бюджетів, адже їх обсяг, ставки затверджують органи місцевого самоврядування.

Повномасштабне вторгнення показало негативну динаміку у надходження місцевих податків та зборів. Це пояснюється тим, що частина населення, через активні бойові дії, виїхали на тимчасове проживання в інші області, а деякі з них – закордон. Також є такі органи місцевого самоврядування, наприклад місто Харків, які надали жителям міста податкові пільги на певні місцеві податки та збори (наприклад, збір за місця для паркування транспортних засобів).

2.2. Дослідження динаміки надходжень місцевих податків і зборів до бюджету міста Одеси.

Місцеві бюджети представляють собою унікальну форму організації та управління економічними відносинами, які включають у себе процес формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, що перебувають у володінні та управлінні місцевої влади. Ці ресурси використовуються для задоволення різноманітних соціально-економічних потреб громади та сприяють розвитку регіону, створюючи умови для забезпечення комфортного соціально-культурного середовища, що сприяє збільшенню валового внутрішнього продукту та розвитку громади.

Одеса – обласний адміністративний центр однойменної області на півдні України. Розташоване на північно-західному узбережжі Чорного моря, на перетині основних міжнародних шляхів з Європи в Азію, місто займає вигідне географічне положення не тільки в Україні, а й на Євразійському континенті.

Місто Одеса – один із найважливіших економічних центрів України, сучасний транспортно-логістичний вузол з розвиненою інфраструктурою; морський порт із потужним промисловим комплексом; великий промисловий, науковий, торговий, культурний, туристичний і рекреаційний центр Чорноморського регіону. Приморське та прикордонне розташування відкриває місту та всьому регіону сприятливі можливості для ефективного розвитку міжнародного співробітництва та зовнішньоекономічної діяльності. Населення понад 1 млн осіб.

Проаналізуємо надходження місцевих податків та зборів до бюджету міста Одеса. У таблиці 2.2 представлено виконання дохідної частини бюджету міста Одеса за 2021-2023 рр..

Таблиця 2.2

Виконання місцевих податків та зборів в структурі дохідної частини бюджету міста Одеса за 2021-2023 рр., млн грн. [36], [37], [38]

	2021 рік			2022 рік			2023 рік		
	План зі змінами	Виконання	%	План зі змінами	Виконання	%	План зі змінами	Виконання	%
<i>Доходи, всього</i>	11 606,5	11 968,7	103,1%	12 833,3	12 379,8	96,5%	13 813,4	13 724,4	99,4%
Податкові надходження	8 758,4	9 032,4	103,1%	10 147,3	9 632,1	94,9%	10 248,3	10 436,4	101,8%
Місцеві податки і збори	2 621,0	2 745,0	104,7%	2 897,3	2 561,2	88,4%	2 976,9	3 061,6	102,8%
Податок на майно, в т.ч	1 029,4	1 078,1	104,7%	1 166,6	927,3	79,5%	1 199,2	1 265,9	105,6%
<i>Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки</i>	368,5	390,7	104,7%	405,0	325,0	80,2%	450,0	489,7	108,8%
<i>Плата за землю</i>	655,0	681,1	104,0%	755,0	598,7	79,3%	742,0	767,6	103,4%
<i>Транспортний податок</i>	5,9	6,3	107,8%	6,6	3,6	54,4%	7,2	8,6	119,4%
Туристичний збір	9,2	14,9	162,4%	10,0	4,4	43,9%	6,0	7,2	120,0%
Єдиний податок	1 543,0	1 611,0	104,4%	1 678,0	1 600,0	95,3%	1 729,6	1 738,6	100,5%

На рис. 2.9 наочно представлено виконання місцевих податків та зборів бюджету Одеської міської територіальної громади у 2021 – 2023 роках.

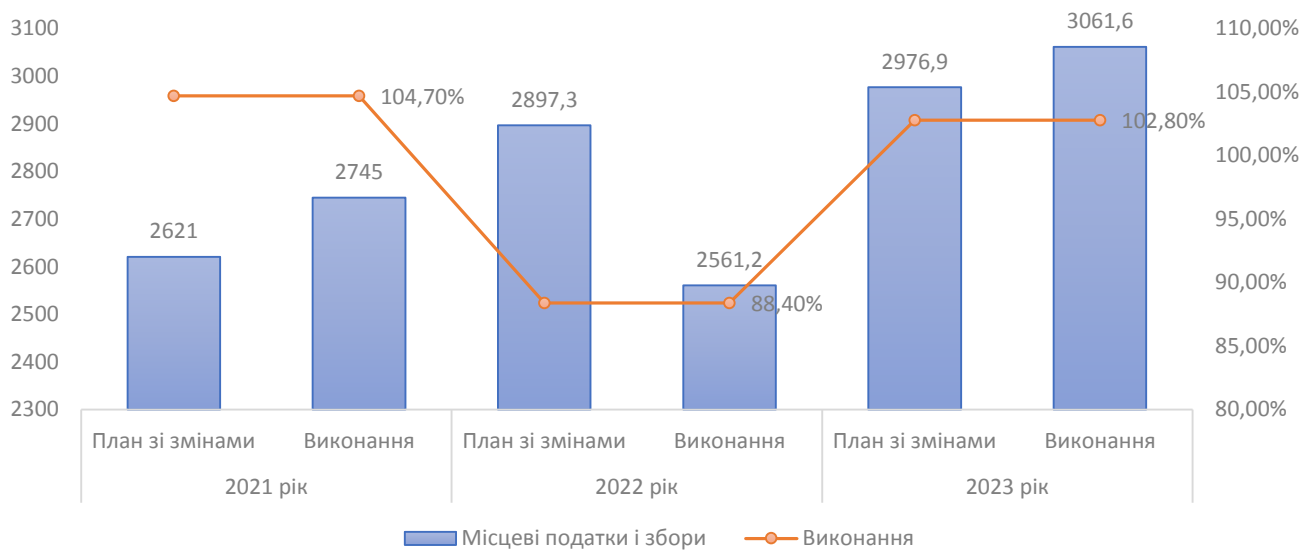

Рис. 2.9. Виконання місцевих податків та зборів бюджету Одеської міської територіальної громади у 2021 – 2023 роках

У 2021 році до бюджету міста Одеса надійшло 11 968,7 млн. грн., що на 3,1% більше від запланованого обсягу (+362,2 млн. грн). Податкових надходжень надійшло 9 032,4 млн. грн. що на 274,0 млн. грн. більше від запланованого (+3,1%).

Не менш важливою є частка місцевих податків та зборів у формуванні податкових надходжень доходів бюджету міста Одеса. Так у 2021 році надійшло 2 745,0 млн. грн, що на 124,0 млн. грн. більше від запланованого обсягу (+4,7%).

До місцевих податків та зборів належать податок на майно, що включає податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плата за землю та транспортний податок, а також туристичний збір та єдиний податок.

У 2021 році до бюджету міста Одеси надійшло 1 078,1 млн. грн. податку на майно, а саме податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 390,7 млн. грн (+22,2 млн. грн від запланованого обсягу), плата за землю – 681,1 млн.

грн. (+26,1 млн. грн від запланованого обсягу) та транспортний податок – 6,3 млн. грн. (+0,4 млн. грн від запланованого обсягу) [40].

З метою визначення розміру земельного податку та орендної плати за землю в м. Одесі набрала чинності нормативна грошова оцінка землі, яка затверджена рішенням Одеської міської ради від 29.06.2016 № 756-VII. , 2016 «Про затвердження земельної ділянки в м. Одесі» «Технічний документ з регулювання грошової оцінки», який набрав чинності з 1 січня 2017 року.

Фактична сума туристичного збору склала 14,9 млн грн (+62,4%), що на 5,7 млн грн більше плану. Фактична сума єдиного податку склала 1,611 млрд грн (+4,4%). Ставки внутрішнього туризму (резиденти) та в'їзного туризму (нерезиденти) однакові: 0,5% розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року, за одну особу за одну добу тимчасового проживання.

На рисунку 2.10 представлено структуру місцевих податків та зборів у 2021 році. Як бачимо, найбільшу питому вагу становить єдиний податок – 58,7%, а найменшу – транспортний податок – 0,2%.

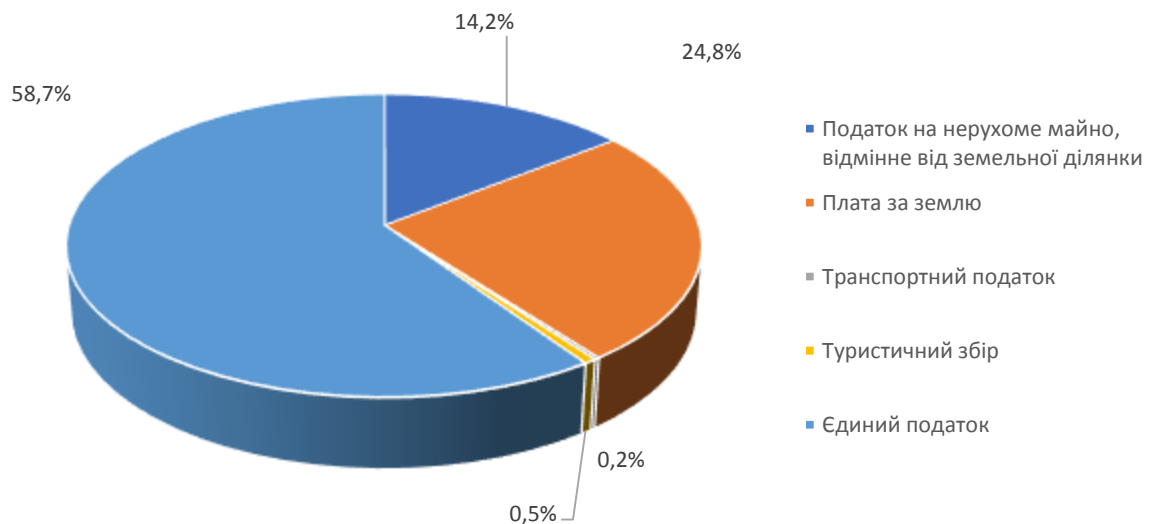

Рис. 2.10. Структура місцевих податків та зборів бюджету міста Одеса у 2021 році

У 2022 році до бюджету міста Одеса надійшло 12 379,8 млн. грн., що на 3,5% менше від запланованого обсягу (-453,5 млн. грн) та на 411,1 млн. грн. більше ніж у 2021 році. Податкових надходжень надійшло 9632,1 млн. грн. що на 515,2 млн. грн. більше від запланованого (-5,1%) та на 599,7 більше ніж у 2021 році.

Місцевих податків та зборів до бюджету міста Одеса у 2022 році надійшло 2 561,2 млн. грн, що на 336,1 млн. грн. менше від запланованого обсягу (-11,6%) та на 183,8 млн. грн. менше ніж фактичне надходження місцевих податків та зборів у 2021 році. Така негативна динаміка пояснюється початком повномасштабного вторгнення [41].

У 2022 році до бюджету міста Одеси надійшло 927,3 млн. грн. податку на майно, а саме податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 325,0 млн. грн (-19,8 % або - 80,0 млн. грн від запланованого обсягу), що на 65,7 млн. грн менше від обсягу 2021 року, плата за землю – 598,7 млн. грн. (-20,7 % або - 156,3 млн. грн від запланованого обсягу), що на 82,4 млн. грн менше від обсягу 2021 року, та транспортний податок – 3,6 млн. грн. (-45,6 % або -5,6 млн. грн від запланованого обсягу), що на 2,7 млн. грн менше від обсягу 2021 року

Туристичний збір фактично надійшов у сумі 4,4 млн. грн (-56,1%), що на 5,6 млн. грн менше від запланованого та на 10,5 менше від обсягу 2021 року. Єдиний податок фактично становив 1 600,0 млн. грн (-4,7% від запланованого обсягу), що на 11,0 млн. грн. менше від обсягу 2021 року.

Виконання бюджету Одеської міської територіальної громади у 2022 році проходило в умовах повномасштабної агресії російської федерації, що, безумовно, негативно відобразилося на наповненні бюджету. Цим пояснюється негативна динаміка надходжень місцевих податків та зборів.

На рисунку 2.11 представлено структуру місцевих податків та зборів у 2022 році. Як бачимо, найбільшу питому вагу становить єдиний податок – 62,5%. Його частка порівняно з 2021 роком дещо збільшилась, хоча обсяги надходжень зменшились. Найменшу частку становив транспортний податок – 0,1% та

туристичний збір – 0,2%. Порівняно з 2021 роком частка туристичного збору скоротилась з 0,5% до 0,2%.

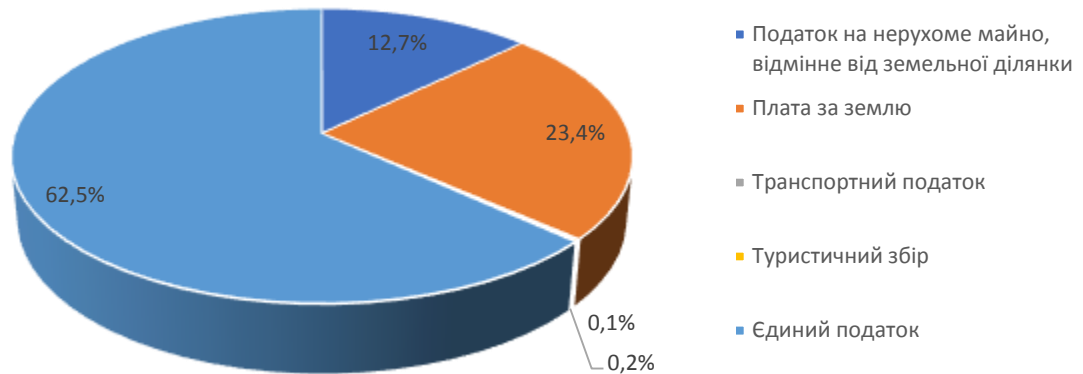

Рис. 2.11. Структура місцевих податків та зборів бюджету міста Одеса у 2022 році

У 2023 році до бюджету міста Одеса надійшло 13 724,4 млн. грн., що на 0,6% менше від запланованого обсягу (-89,0 млн. грн) та на 1344,6 млн. грн. більше ніж у 2022 році. Податкових надходжень надійшло 10 436,4 млн. грн. що на 188,1 млн. грн. більше від запланованого (+1,8%) та на 804,3 млн. грн більше ніж у 2022 році.

Місцевих податків та зборів до бюджету міста Одеса у 2022 році надійшло 3 061,6 млн. грн, що на 84,7 млн. грн. більше від запланованого обсягу (+2,8%) та на 500,4 млн. грн. менше ніж фактичне надходження місцевих податків та зборів у 2022 році.

У 2023 році до бюджету міста Одеси надійшло 1 265,9 млн. грн. податку на майно, а саме податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 489,7 млн. грн (8,8% або +39,7 млн. грн від запланованого обсягу), що на 164,7 млн. грн більше від обсягу 2022 року. Однією з причин збільшення надходжень є сплата податкових зобов'язань суб'єктів господарювання, які було задекларовано, але не сплачено платниками у 2022 році у зв'язку із

широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти України, яка розпочата 24 лютого 2022 року.

Плата за землю – 767,6 млн. грн. (+3,4% або + 25,6 млн. грн від запланованого обсягу), що на 168,9 млн. грн більше від обсягу 2022 року. Фактично, через відсутність попиту та привабливості розташування земельних ділянок, станом на 01.01.2024 року використовується лише 24,5% площі земельних ділянок, яка передбачена для організації та провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів на території м. Одеси [42].

Транспортний податок – 8,6 млн. грн. (+19,4% або +1,4 млн. грн від запланованого обсягу), що на 5,0 млн. грн більше від обсягу 2022 року.

Туристичний збір фактично надійшов у сумі 7,2 млн. грн (+20,0%), що на 1,2 млн. грн більше від запланованого та на 2,8 більше від обсягу 2022 року. Єдиний податок фактично становив 1 738,6 млн. грн (+0,5% від запланованого обсягу), що на 138,6 млн. грн. більше від обсягу 2022 року. Єдиний податок є другим бюджетоформуючим джерелом доходів бюджету Одеської міської територіальної громади. Питома вага єдиного податку в фактичних надходженнях до загального фонду бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів) за 2023 рік склала 16,0%.

Виконання бюджету Одеської міської територіальної громади у 2023 році продовжувало проходити в умовах повномасштабної агресії російської федерації, але порівняно з 2022 роком показники надходжень місцевих податків та зборів дещо стабілізувалися, навіть було перевищення деяких показників у виконанні.

На рисунку 2.12 представлено структуру місцевих податків та зборів у 2023 році.

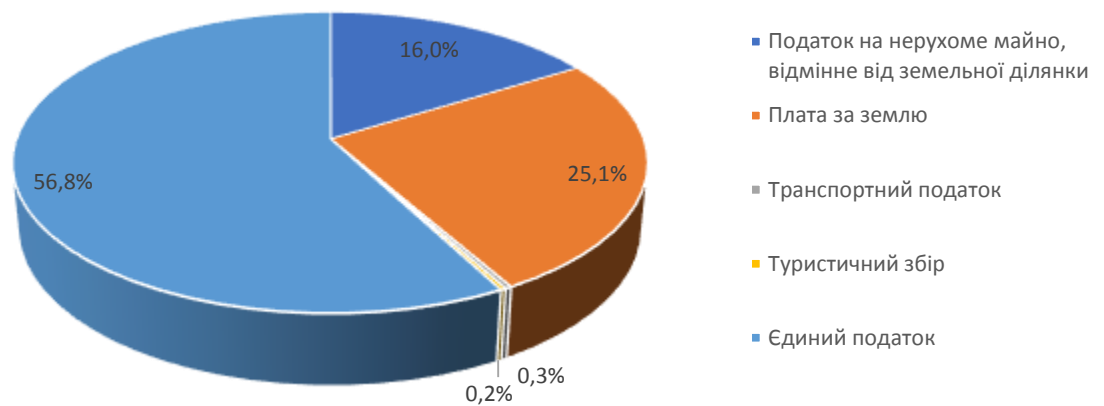

Рис. 2.12. Структура місцевих податків та зборів бюджету міста Одеса у 2023 році

Як бачимо, найбільшу питому вагу становить єдиний податок – 56,8%. Його частка порівняно з 2022 роком дещо зменшилась, хоча обсяги надходжень збільшились. Найменшу частку становив транспортний податок – 0,3% та туристичний збір – 0,2%. Порівняно з 2021 та 2022 роками питома вага туристичного збору є найменшою серед усіх місцевих податків та зборів.

Було проведено дослідження динаміки надходжень місцевих податків і зборів до бюджету міста Одеси. З вищезазначеного можна зробити висновки, що аналіз місцевих податків і зборів показує, що вони відіграють значну роль у місцевих фінансах міста Одеса.

У складі власних доходних джерел найбільшу питому вагу мають займати місцеві податки та збори з максимально можливим обсягом податкових повноважень.

Таким чином, провівши аналіз бюджету Одеської міської територіальної громади за 2021-2023 роки можемо зробити висновки, що протягом аналізованого періоду відбувалося перевиконання бюджету за доходами та податковими надходженнями, зокрема місцевих податків та зборів. Лише у 2022 році спостерігалась негативна тенденція через повномасштабне вторгнення.

Найбільшу частку в структурі доходів займаються саме податкові надходження (середнє значення – 62,78%).

2.3. Оцінка податкового потенціалу територій України в умовах децентралізації.

У широкому сенсі регіональний фінансовий простір – це середовище взаємодії суб'єктів господарювання та органів місцевого самоврядування щодо перерозподілу регіональних фінансових ресурсів. Внутрішніми складовими, що визначають формування та розширення фінансового простору в регіоні, є: політика та механізми фінансової політики (що визначають здатність органів місцевого самоврядування акумулювати певний обсяг фінансових ресурсів, достатній для задоволення місцевих потреб населення). структура бюджету та структура бюджетної системи (визначення видаткових прав органів місцевого самоврядування адміністративно-територіальних одиниць області) [43, с.109].

Визначальну роль у формуванні податкового простору регіону відіграє податковий потенціал – прогностичний обсяг податкових надходжень, який реалізується через систему взаємодії податкового законодавства, органів податкової служби та платників податків з метою наповнення бюджет якнайкраще з фінансовими ресурсами для підтримки процесів розвитку в країні та стимулювання в її регіонах.

Поняття «податковий потенціал регіону» не враховується в жодному нормативному законі ні про оподаткування, ні про формування ефективної фінансової політики на регіональному рівні. Тобто кроком до вирішення цієї проблеми є узагальнення сутності поняття «податковий потенціал регіону» та чітке формулювання його складових [45].

Податковий потенціал регіону повинен:

- мають територіально-часову визначеність;
- бути носієм потенційних, максимально можливих податкових надходжень;
- відповідати вимогам чинного законодавства;

– орієнтація на соціально-економічні, природні та екологічні умови розвитку регіону.

Структура податкового потенціалу досить велика і включає три основні складові: реалізовану, нереалізовану та прогнозовану.

Структуру податкового потенціалу наочно демонструє рис. 2.13.

Рис. 2.13. Структура податкового потенціалу [46, с. 330]

Найпростіший спосіб збільшити реалізовану частку - збільшити податкові ставки. Друга, нереалізована складова має великі резерви для розширення за рахунок податкових боргів, податкових пільг та тіньової економіки. Третя, прогнозована складова податкового потенціалу передбачає можливість розширення його обсягу за рахунок економічного зростання та зростання ВВП, тобто.

Існують різноманітні підходи до оцінки показника податкового потенціалу, що залежить від рівня децентралізації місцевих бюджетів та самостійності місцевих податкових систем. У контексті збільшення самостійності органів місцевого самоврядування розраховується показник податкового потенціалу регіону, який відображає загальні податкові надходження до відповідного місцевого бюджету. В міжнародній практиці для такої оцінки використовуються показники фактично сформованих податкових надходжень у регіоні за певний період та загальних оподатковуваних ресурсів.

Крім того, застосовується метод, який базується на валовому регіональному продукті та середньодушовому доході населення, оскільки ці показники визначають основну податкову базу та рівень податкового потенціалу.

Великою популярністю у вітчизняній науці користується методика, запропонована колективом науковців під керівництвом Тарагул Л.Л., згідно з якою оцінка податкового потенціалу регіону базується на визначенні його податкоспроможності [47]. Сам індекс визначає рівень фіскальної спроможності конкретної адміністративно-територіальної одиниці порівняно з середнім показником по Україні на одну особу. Методика, яка пропонується, досить легка у розрахунку та дозволяє встановити зв'язок між рівнем економічного розвитку регіонів і їхнім податковим потенціалом.

Беручи до уваги рівень бюджетних можливостей, ми вважаємо за доцільне використовувати показник, що впливає з відношення прогнозованих надходжень на душу населення, який може бути визначений на основі рівня розвитку та структури економіки регіону. Крім цього, важливо враховувати вплив соціально-економічних, географічних, кліматичних та інших об'єктивних факторів і умов, які впливають на вартість послуг на душу населення.

Використання цього показника дозволяє об'єктивно оцінити потенціал реального доходу окремого регіону в порівнянні з визначеним нормативом. У загальному вигляді індекс податкового потенціалу територій можна розрахувати за такою формулою [51, с. 186]:

$$\text{ІППР} = (\text{ВРП}_{\text{кр}} / \text{ВРП}_{\text{спр}}) * \text{Кпмв}, \quad (1)$$

де ІППР – індекс податкового потенціалу регіону,

ВРП_{кр} – валовий регіональний продукт конкретного регіону в розрахунку на одного жителя території,

ВРП_{спр} – середній показник валового регіонального продукту по регіонах країни в розрахунку на одного жителя територій,

Кпмв – коефіцієнт податкових можливостей місцевих органів влади.

Відповідно, коефіцієнт податкових можливостей місцевих органів влади можна розрахувати за формулою [51 с. 186]:

$$K_{\text{ПМВ}} = \text{ДР}_\text{Н} / \text{ДР}_\text{С}, \quad (2)$$

де $\text{ДР}_\text{Н}$ – доходи регіону в розрахунку на душу населення,

$\text{ДР}_\text{С}$ – середні доходи в розрахунку на душу населення регіонів країни.

На основі наведеної методики були здійснені відповідні розрахунки індексів податкового потенціалу регіонів України (таблиця Б.1 додатку Б).

Розрахований таким чином індекс податкового потенціалу дозволяє об'єктивно оцінити можливості окремого регіону збільшити податкову базу до рівня найбільш економічно розвиненого регіону. Оцінка податкового потенціалу регіонів на основі валового регіонального продукту та коефіцієнта податкових можливостей дозволяє об'єктивно оцінити потенціал реального доходу кожного регіону у порівнянні з визначеним нормативом, для якого пропонується збір даних для найбільш економічно розвиненого регіону [52, с. 226].

Оскільки з початку повномасштабного вторгнення Державна служба статистики не публікує дані, то за основу було взято 2020 рік та 2021 рік. Це пояснюється тим, що у 2020 році був останній період, коли існували населені пункти, які не об'єднані в територіальні громади за реформою децентралізації. У 2021 році почався новий період – відбулась загальноукраїнська реформа з об'єднання населених пунктів в територіальні громади в межах реформи децентралізації (бюджетної, податкової та територіальної). Тому за ці роки проаналізуємо вплив децентралізації на податковий потенціал територій.

Діапазон варіації податкового потенціалу регіонів України виявляється досить широким, а розподіл значень нерівномірний, тому для групування рекомендується використовувати аналітичний метод, уникнувши застосування спеціальних формул для визначення кількості та розміру груп. На відміну від

однорідних розподілів, в Україні можна виокремити п'ять рівнів податкового потенціалу: високий, вище середнього, середній, низький та критичний.

На рис. 2.14 представлено індекс податкового потенціалу територій у 2020 році.

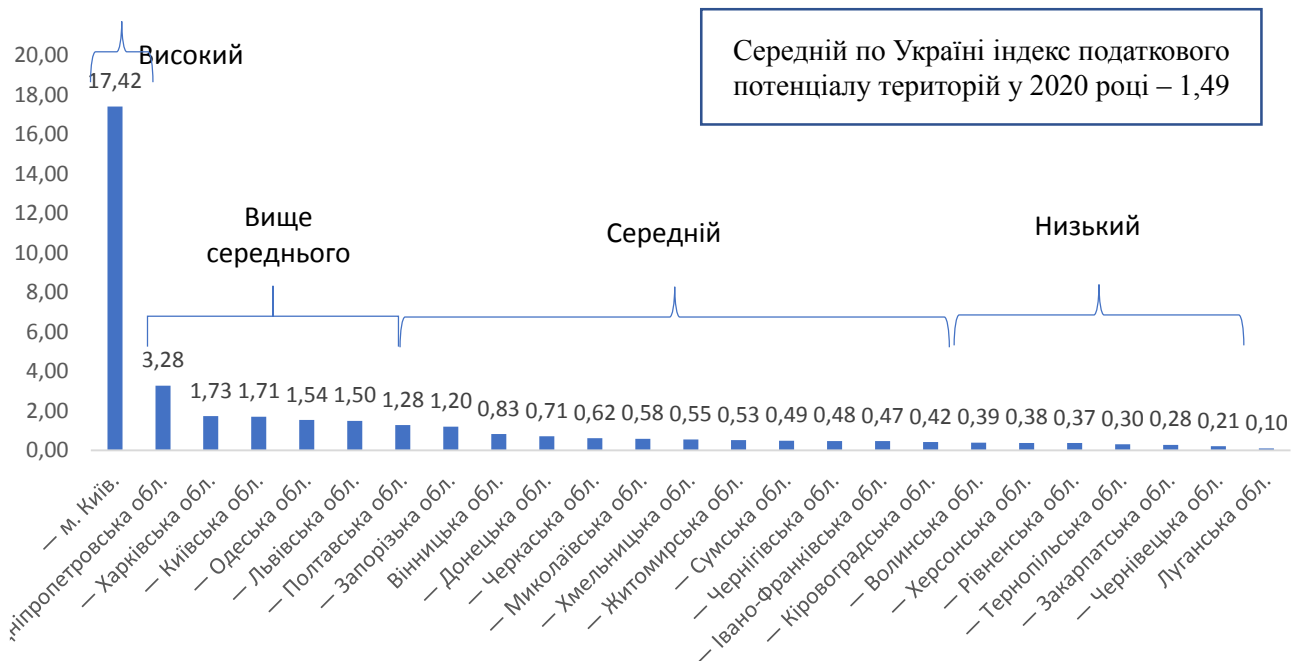

Рис. 2.14. Індекс податкового потенціалу територій у 2020 році

Як ми можемо бачити, найбільший коефіцієнт у місті Києві – 17,42, де податковий потенціал значно вищий ніж в інших регіонах.

Далі йде Дніпропетровська область, де індекс становить 3,28. До вище середнього рівня можна віднести Харківську, Київську, Одеську та Львівську області. На низькому рівні – Волинська, Херсонська, Рівненська, Тернопільська, Закарпатська, Чернівецька та Луганська області. Всі інші області мають середній рівень.

На рис. 2.15 представлено індекс податкового потенціалу територій у 2021 році.

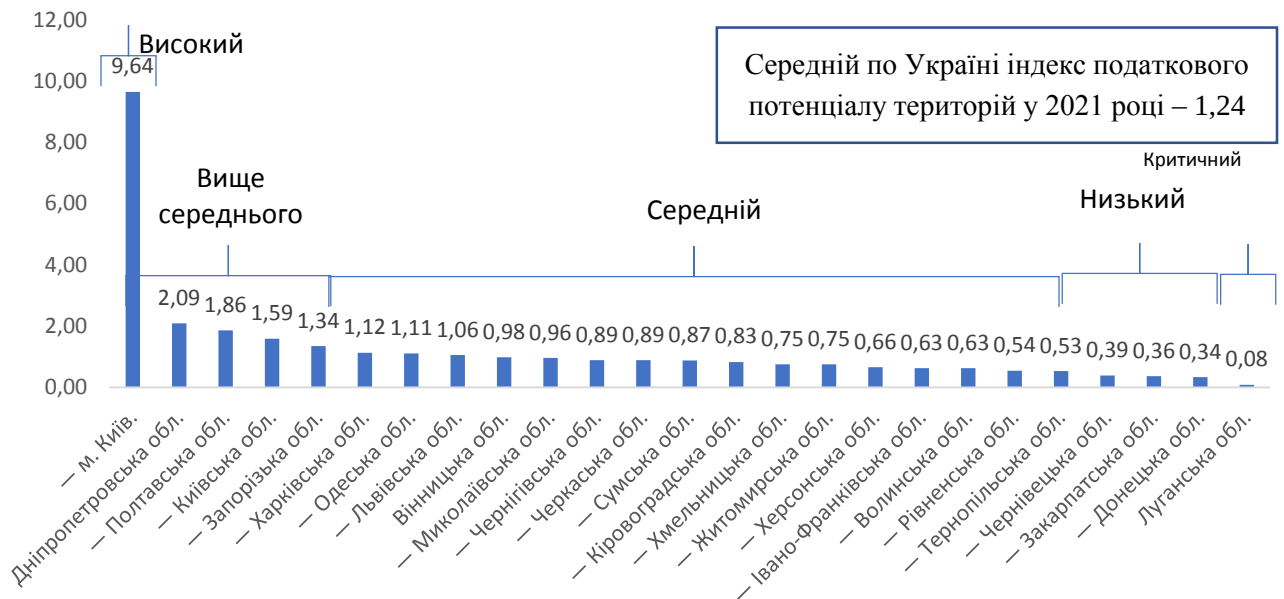

Рис. 15. Індекс податкового потенціалу територій у 2021 році

Як можемо бачити, у 2021 році, після проведеної реформи децентралізації, ситуація радикально змінилась.

На першому місці все так же лідирує м. Київ, але коефіцієнт зменшився майже у 2 рази і становив 9,64. В категорії індексу вище середнього рівня додалися такі області як Полтавська та Запорізька. Кількість областей, які відповідають цьому критерію скоротилась і становила 4, тоді як у 2020 році їх було 5.

Також зменшилась кількість областей, які мають низький рівень. У 2020 році їх було 7, а у 2021 році – 3 – це Чернівецька, Закарпатська та Донецька області. Також у 2021 році з'явилась область, яка відносилась до критичного рівня – Луганська область. Це пов'язано з тим, що велика частина Луганської області окупована і унеможливорює проведення реформи децентралізації. В той же час збільшився перелік областей, що відносяться до середнього рівня.

Варто зазначити, що і середній по Україні індекс податкового потенціалу територій зменшився з 1,49 до 1,24.

Така відмінність в результаті може вказувати на те, що в деяких регіонах децентралізація дала негативний результат, а саме об'єднання деяких населених пунктів в ОТГ призвело не до покращення, а до погіршення податкового

потенціалу. Наприклад, населені пункти з високим потенціалом об'єдналися в одну ОТГ, а з низьким в іншу. Також може бути, що в одній ОТГ частка населених пунктів з низьким податковим потенціалом перевищує ніж ті, що з високим, тим самим роблячи їх дотаційно залежними.

Проведений аналіз податкового потенціалу регіону показує, що ключовими факторами розширення податкових можливостей є створення сприятливого податкового середовища для розвитку підприємницької діяльності, активізація інвестиційних потоків регіону та залучення суб'єктів господарювання до процеси виробництва і розробки. Виявлений під час дослідження низький рівень податкової культури в регіонах України зумовлює необхідність її підвищення та водночас запровадження якісного податкового контролю відповідно до норм податкового законодавства.

Важливим фактором у цьому контексті є зацікавленість як контролюючих органів, так і платників податків у ефективній взаємодії в податковому процесі. Враховуючи проведену в країні реформу фінансової децентралізації, видається доцільним передати повноваження з управління сплатою місцевих податків на муніципальний рівень [51].

Створення сприятливого податкового клімату, лібералізація податкової системи та створення оптимального податкового навантаження підвищить ефективність економічної діяльності в регіоні, збільшить прибутковість підприємств та податкові надходження до місцевих бюджетів, посилить фінансову підтримку регіони. Поряд з цим проведений аналіз вказав на неефективність проведеної реформи децентралізації в деяких регіонах, а саме було знехтування питання податкоспроможності та рівня самостійності об'єднаних громад.

Було проведено оцінку податкового потенціалу територій України в умовах децентралізації. Було проаналізовано 2020 та 2021 роки. Саме вони дали змогу порівняти як реформа децентралізації вплинула на рівень податкового потенціалу регіонів і чи ефективно було проведено реформу.

Важливою складовою фіскального простору регіону є податковий потенціал, який характеризує максимально можливу величину потенційного ресурсу території, який може бути мобілізований у місцевих бюджетах і спрямований на забезпечення її сталого розвитку. Групування регіонів за рівнем податкового потенціалу створює ефективну систему оцінки реального доходного потенціалу території.

Беззаперечним лідером за податковими можливостями та податковим потенціалом є місто Київ, значення якого більш ніж удвічі перевищує середній показник по країні. В Україні можна чітко виділити п'ять рівнів податкового потенціалу: високий, вище середнього, середній, низький і критичний.

Проведений аналіз показав значну відмінність у результатах до і після проведення реформи децентралізації. Відмінність в результаті може вказувати на те, що в деяких регіонах децентралізація дала негативний результат, а саме об'єднання деяких населених пунктів в ОТГ призвело не до покращення, а до погіршення податкового потенціалу. Наприклад, населені пункти з високим потенціалом об'єдналися в одну ОТГ, а з низьким в іншу. Також може бути, що в одній ОТГ частка населених пунктів з низьким податковим потенціалом перевищує ніж ті, що з високим, тим самим роблячи їх дотаційно залежними.

РОЗДІЛ 3 НЕОБХІДНІСТЬ ТА ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ МІСЦЕВИМИ ПОДАТКАМИ І ЗБОРАМИ

3.1. Зарубіжний досвід побудови системи місцевого оподаткування.

Вивчення досвіду зарубіжних країн, особливо країн Європи, щодо правових аспектів адміністрування місцевих податків і зборів допоможе з'ясувати шляхи удосконалення вітчизняного механізму податкового адміністрування. Це сприятиме формуванню ефективної системи та протидії негативним тенденціям, які існують в Україні. Крім того, такий аналіз допоможе усунути правові колізії та неврегульованості.

Кількість місцевих податків і зборів, які є основною складовою частиною доходів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах, значно варіюється - від 3, як у Великій Британії, до 100, як у Королівстві Бельгія. Їхній внесок у загальні доходи місцевих бюджетів становить 46% у Німеччині, 61% у Швеції, 37% у Великобританії, 31% в Іспанії і т. д. Системи місцевого оподаткування країн Європейського союзу різняться одна від одної. Їх створення було обумовлене великою кількістю різних факторів і, як правильно зауважила І. С. Волохова, не може бути взірцем практичної реалізації наукових критеріїв та принципів оподаткування.

В різних країнах формування моделей адміністрування податків визначається різними об'єктивними причинами: особливостями правових систем, домінуючими політико-правовими ідеями, традиціями податкової та управлінської практики та правовою поведінкою тощо. Це дослідження є особливо актуальним для України, зокрема через її геополітичне розташування на східних кордонах Європи і стратегічний інтерес у розвитку відносин з Європейським Союзом. Моделі податкового адміністрування, включаючи місцеві податки, є об'єктом неабиякого наукового інтересу для української наукової спільноти.

Окремо варто вивчити досвід реалізації політики застосування пільг у системах адміністрування місцевих податків і зборів. Аналіз такого досвіду стосовно пільгового режиму та його ефективності у податковій системі має як практичне, так і наукове значення.

Французька Республіка, яка є одним з визначальних та впливових членів Європейського Союзу і належить до групи найбільш розвинених країн світу за Організацією економічного співробітництва та розвитку, має велику кількість податків і зборів на центральному, регіональному та місцевому рівнях. Всього нараховується 214 податків, зборів та обов'язкових платежів, включаючи парафіскальні. Варто відзначити, що незважаючи на традиційно централізоване управління, з початку 1980-х років уряд Франції вживає заходів щодо децентралізації, розширюючи повноваження місцевих органів самоврядування та перерозподіляючи податкові надходження.

На початку XXI століття у Франції була введена система, що складалася з 16 місцевих податків і зборів. Серед них були: земельний податок на забудовані ділянки, земельний податок на незабудовані ділянки, податок (збір) на прибирання територій, податок на житло, професійний податок, збір на утримання сільськогосподарської палати, збір на утримання торгово-промислової палати, збір на утримання палати ремесел, місцевий збір на освоєння рудників, збір на установку електроосвітлення та інші.

Ставки податків на нерухоме майно (у французькому *varianti - taille réelle*) встановлюються органами місцевого самоврядування у межах, визначених центральним урядом, у річних бюджетах. Наприклад, податок на землю під забудовою (у французькому *varianti - taxe foncière sur les propriétés bâties*) сплачується власниками земельних ділянок, на яких розташовані житлові та комерційні будівлі (будинки, квартири, магазини, склади тощо). База оподаткування становить 50% кадастрової вартості нерухомості для забудованих об'єктів, яка періодично коригується з урахуванням індексу інфляції, та 80% кадастрової вартості незабудованих земельних ділянок. Інтервали переоцінки майна проводяться регулярно, зазвичай нижче реальної ринкової вартості.

Податок на незабудовані земельні ділянки (в французькій версії - *taxe foncière sur les propriétés non bâties*) стягується з власників та узуфруктаріїв таких земель один раз на рік до 1 січня податкового року. Цей податок розповсюджується на земельні ділянки, які не мають будівельної забудови. У зв'язку з тим, що площі таких земель у Франції зазвичай невеликі, надходження до місцевих бюджетів від цього податку є незначними. Базу оподаткування визначають муніципалітети на рівні 80% оціночної (кадастрової) вартості разом зі ставкою податку.

Податок на помешкання (французькою *taxe d'habitation*) обов'язковий для власників та орендарів житлових приміщень, включаючи будинки та квартири. Об'єктом оподаткування є самі приміщення, оцінювані на основі їхньої кадастрової вартості, включаючи прибудинкові території, сади, гаражі та інші приміщення. Податок мають сплачувати ті, хто мешкає у них на 1 січня податкового року. Також підлягають оподаткуванню порожні (крім аварійних) будинки та квартири, якщо вони не заселені протягом п'яти або більше років. Особи, які отримують соціальну допомогу для людей похилого віку (*Aspa*), та особи старше 60 років, які овдовіли чи мають інвалідність, звільнені від сплати податку.

Податок на бізнес, відомий також як професійний податок (такса професіоннель), раніше був одним з чотирьох прямих місцевих податків у Франції. Проте у 2010 році його, разом з іншими місцевими податками на фізичних та юридичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність, було замінено територіальним економічним внеском (*contribution économique territoriale, CET*). Це було зроблено з метою підвищення конкурентоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності.

Позитивним аспектом податкового адміністрування у Франції є наявність широкої доступності до фіскальних органів, які не лише приймають та інформують відвідувачів, але й надають платникам послуги через телефонні довідкові служби. Більшість мерій та громадських організацій також мають інформаційні пункти.

Додатково, вважаємо ефективним у процедурі адміністрування податків і зборів у Франції наявність інституту податкових медіаторів (*франц. Médiateur du ministère, Défenseur des droits Le Médiateur de la République ma de l'Economie et des Finances*), які залучаються до вирішення публічно-правових спорів між суб'єктами адміністрування податків, включаючи місцеві органи, та платниками.

Адміністративно-правовий примус у разі порушення податкового законодавства включає в себе широкий спектр штрафів, які можуть становити від 40% до 80% суми нарахованого податку. Крім того, передбачена можливість безспірного списання податкового боргу з рахунків платника [55].

В Іспанії податкова система організована на трьох рівнях: державному, регіональному та муніципальному. Регіональні влади мають повноваження регулювати податки, змінювати розміри ставок та вводити нові місцеві податки.

У Іспанії існує кілька місцевих податків, серед яких:

1. Податок на нерухомість, який визначається на основі оцінки майна та регулюється муніципалітетами зі ставками від 0,4% до 1,1% кадастрової вартості.
2. Податок на економічну діяльність, розраховується на основі розрахункового модуля та залежить від виду діяльності та місця знаходження суб'єкта підприємництва.
3. Податок на майно, який включає нерухомість, транспортні засоби, депозити, коштовності та інше, із ставкою від 0,2% до 2,5% на рік.
4. Податок на зростаючу вартість земельних ділянок, що сплачується при їх відчуженні із базою оподаткування - зміною кадастрової вартості.
5. Податок на надання суспільних послуг, який стягується за вивезення сміття, будівництво громадських будівель тощо на основі каталогу, що видається міністерством фінансів.
6. Спеціальні податки, що компенсують вартість послуг індивідуального характеру, такі як роботи з асфальтування тротуарів.
7. Збори і контрибуції, встановлені муніципалітетами як компенсація за послуги, що приносять додаткові доходи платникам податків.

До цих зборів входить також туристичний збір, який залежить від класу готелю та регіону та стягується з туристів, що проживають у готелях протягом семи ночей.

Основним законодавчим актом Іспанії, що регулює місцеві податки та збори, є Закон "Про місцеві фінанси". Цей закон визначає, що перші три податки є обов'язковими для застосування, тоді як інші два можуть застосовуватися за рішенням місцевих органів влади. Незалежно від цього, місцева влада має право самостійно встановлювати розміри податкових ставок, проте в межах, встановлених законодавством.

Іспанські автономні регіони користуються різним ступенем автономії у сфері податкового регулювання. Наприклад, Наварра та Країна Басків мають ширші повноваження в регіоні, ніж інші регіони. Уряди цих територій мають право самостійно встановлювати різні регіональні та місцеві податки. Наприклад, на регіональному рівні могли б оподатковувати ігорний бізнес, воду та каналізацію. Крім того, ці регіони також самостійно збирають федеральні податки і відраховують певний відсоток у федеральний бюджет. Інші регіони, такі як Каталонія, мають право лише коригувати податкові ставки. Третя група регіонів, наприклад Андалусія, не має права проводити самостійну податкову політику та дотримуватися правил оподаткування, встановлених федеральним законом.

В Іспанії місцеві податки адмініструються єдиною податковою адміністрацією – Іспанським податковим агентством. У країні діє спеціальний податковий трибунал для вирішення податкових спорів [55].

У **Республіці Польща** місцеві податки і збори регулюються Законом «Про доходи органів територіального самоврядування». Згідно з цим законом, доходами бюджетів громад є:

1. Надходження з податків, таких як податок на нерухомість, податок з транспортних засобів, податок з цивільно-правових дій, податок на спадщину та дарування, аграрний та лісовий податки, а також податкова карта.

2. Надходження зі зборів, таких як гербовий збір, ринковий збір, місцевий збір, курортний збір, експлуатаційний збір, збір з власників собак, які встановлені на підставі окремих норм.

У гміні досі зберігається податок, який оплачується «Податковою картою», яка за своїм складом схожа на єдиний податок. До бюджетів міст, сіл і повітів зараховується певний відсоток частки податку на прибуток. Серед цього різноманітного масиву податків найбільшу частку місцевих бюджетів становлять надходження від податку на нерухоме майно, а також значною є частка податку на доходи фізичних осіб.

У Польщі адмініструванням податків і зборів займається велика система спеціально уповноважених органів публічної адміністрації. Головне місце у цій системі належить Міністерству фінансів Республіки Польща, яке координує сферу фінансів та адміністрування податків і зборів.

Безпосереднє адміністрування податків і зборів, включаючи місцеві, здійснюється спеціальними органами, які підпорядковані Міністерству фінансів. Ці органи включають Палати Скарбової Адміністрації та територіальні спеціалізовані державні органи. Вони виконують різноманітні завдання, пов'язані зі збором податків, контролем за їх сплатою, а також забезпеченням підтримки для платників податків і підприємців.

На рівні воєводства, повіту та гміни можуть бути додані інші структури для адміністрування податків та моніторингу їх фінансування. Це ті органи місцевого самоврядування, які є найбільш наближеними до людей. Вони призначені для оцінки виконання податкових обов'язків контрольованими особами. [55] .

У **Великій Британії** місцеві бюджети фінансуються за рахунок трьох основних джерел доходу: єдиного податку на домашню нерухомість, який встановлюється місцевим урядом, плати за оренду житлової нерухомості та плати за оренду комерційної нерухомості.

Муніципальний податок, відомий як council tax, є обов'язковим для будинків та інших майнових об'єктів, призначених для проживання, таких як

квартири, дачі, житлові фургони та яхти, незалежно від їхнього статусу власності або оренди. Ставки цього податку встановлюються на основі регіональної оцінки вартості житла за 8 рівнями (від А до Н) та враховують кількість мешканців. Наприклад, у Лондоні середньої категорії D (вартістю від 68 до 88 тис. фунтів стерлінгів) для двох осіб ставка складає 1332 фунти стерлінгів на рік. У Единбурзі, наприклад, для тієї ж категорії D з нижчою оцінкою (45–58 тис. фунтів стерлінгів) і податком (1169 фунтів стерлінгів) ставки нижчі. Подібні різниці характерні для всіх муніципалітетів. Загалом по країні ставки цього податку не перевищують 4% від оціночної вартості житла.

Податок на дохід від оренди називається податком на дохід від оренди, це податок на дохід, отриманий від оренди житлової нерухомості. Він відрізняється від типового податку на доходи фізичних осіб тим, що спрямовується до місцевих бюджетів і до джерела доходу. Цей податок розраховується на основі декларації за ставкою 10%-40%.

Ставки, які сплачують підприємства за площі, подібні до тих, що сплачують орендарі житлових приміщень, але вони належать власникам або орендарям комерційних площ. Цей податок розраховується на основі оціночної вартості майна, яка визначається Управлінням з оцінки відповідно до специфікацій, визначених урядом, і щодо суб'єктів малого бізнесу.

Згідно з Т. Г. Бондаруком та Н. В. Бортнік, Велика Британія єдине західне державо, де податки на нерухомість забезпечують повністю 100% доходів місцевих бюджетів [55].

Федеративна Республіка Німеччина визначила в статті 106 своєї Конституції вичерпний перелік усіх можливих видів податків, що можуть бути стягнуті на її території, а також систему розподілу доходів від цих податків між бюджетами різних рівнів. Незважаючи на чітке конституційне регулювання, німецьке податкове право вважається одним із найскладніших у світі. У ФРН податки поділяються на чотири типи: федеральні, земельні, комунальні та спільні.

У Федеральних землях Німеччини, що налічуються 16, збираються різні види податків, включаючи податок на майно, податок зі спадщини, автомобільний податок, податки на товарно-грошові та майнові операції, податок на пиво та податок з гральних закладів. Додатково до цього збирається податок з лотерейних і букмекерських виграшів.

Промисловий податок (*Gewerbesteuer*) у Німеччині є одним з основних місцевих податків. Він оподатковує дохід, який включає не лише прибуток, але й суму, що становить 0,5% від відсотків за користування позиковими засобами капітального характеру, що були взяті на тривалий термін. Також враховуються збитки, отримані від діяльності інших підприємств, які мають участь у діяльності платника податків. Існує кілька видів відрахувань, включаючи вартість земельних ділянок у розмірі 1,2%, а також прибуток, отриманий від інших підприємств та зовнішніх філій. Даний податок також залежить від типу платника - фізичної або юридичної особи, для яких встановлені різні неоподатковувані мінімуми.

Поземельний податок накладається на власників земельних ділянок, у тому числі з будівлями, за ставками від 1 до 2% від оціночної вартості нерухомості. Сума цього податку залежить від розміру та місцезнаходження ділянки: чим вища оціночна вартість, тим більша сума поземельного податку. Базою оподаткування є єдина розрахункова вартість об'єкта нерухомості.

Податок на собак, введений Бундестагом у 2002 році, є частиною державної політики захисту тварин і призначений для регулювання та збільшення відповідальності осіб, які утримують домашніх тварин. Цей податок спрямований на збір додаткових коштів для фінансування заходів по захисту безпритульних тварин, а також на стимулювання відповідальної поведінки власників собак.

Величина податку на собак безпосередньо залежить від породи собаки та місця проживання її власника. Наприклад, у Мюнхені річний податок становить 100 євро за одну собаку, а для мисливських чи бійцівських порід він може досягати 800 євро. У Нижній Саксонії річний податок становить 70 євро, а для

бійцівських порід він складає не менше 613 євро. У Саксонії-Ангальт власники небійцівських собак сплачують лише 10 євро на рік, тоді як власники бійцівських порід повинні сплатити 300 євро щорічно.

Унаслідок складності національної податкової системи у Федеративній Республіці Німеччина було створено спеціальний інститут податкових консультантів, які беруть участь у процесі адміністрування податків і зборів разом з фіскальними органами. Це призвело до того, що майже ніхто в Німеччині не займається самотійним обліком своїх податків.

Різноманітність податків у Федеративній Республіці Німеччина не перешкоджає досягненню високого рівня збирання місцевих податків і зборів. Це обумовлено кількома факторами. По-перше, німецькі громадяни дотримуються податкової дисципліни через їх схильність до порядку. По-друге, професіоналізм службовців фіскальних органів сприяє ефективному адмініструванню податків. По-третє, докладне податкове законодавство забезпечує ясність і стабільність правових норм. Не останню роль в цьому відіграє активна участь податкових консультантів у податковому адмініструванні, які допомагають уникнути конфліктів між платниками податків і податковими органами щодо тлумачення норм податкового законодавства [55].

В Італійській Республіці система організацій, відповідальних за податкову політику та нагляд у сфері оподаткування, була задумана з урахуванням унікальних характеристик централізованої держави. На національному рівні ці організації представлені Міністерством економіки та фінансів. Проте основним центром керівництва оподаткуванням та досягненням послідовності в адмініструванні фінансових ресурсів є Департамент податкової політики Міністерства економіки та фінансів.

У 1998 році в Італії було введено регіональний податок на виробничу діяльність (*Imposta Regionale sulle Attività Produttive*), який замінив ряд різних дрібних податків і зборів з метою спрощення та раціоналізації податкової системи. Цей податок призначений для фінансування витрат на охорону здоров'я. Його платниками є підприємства, які займаються виробництвом товарів або

наданням послуг. Регіональний податок оподатковує будь-яку діяльність, включаючи державні установи та місцеві адміністрації, коли вони виконують свої функції. Об'єктом оподаткування є вартість виробництва продукції на території конкретного регіону або області.

Цей податок є досить важким для підприємств, оскільки база оподаткування визначається на основі прибутку, який не зменшується на величину деяких значних і великих витрат. Ставка податку встановлюється регіональним урядом і може значно відрізнитися в різних провінціях. Наприклад, в провінції Апулія ставка коливається від 4,82% для більшості підприємств до 8,5% для державних підприємств.

У Кампанії ставка податку також різниться: від 2,97% для суб'єктів господарювання, що діють у сільському господарстві або малих рибальських кооперативах, до 8,5% для державних підприємств.

Муніципалітети встановлюють збір на відходи (італ. *tassa rifiuti*, TARI), щоб компенсувати витрати, пов'язані з управлінням відходами, які відправляються на утилізацію або захоронення. Однією з обов'язкових умов оплати цього збору є володіння будь-якими приміщеннями або земельними ділянками будь-якого призначення, які можуть утворювати міські відходи, як це визначено в правилах, встановлених муніципальною владою для справляння збору на відходи.

Платники мають обов'язок самостійно розраховувати розмір збору. Для полегшення цього процесу муніципальні органи розміщують онлайн-калькулятори на своїх офіційних веб-сайтах, які дозволяють швидко визначити суму збору, вводячи необхідні дані, наприклад, для побутового користувача - площу приміщення та кількість мешканців. оже бути сплачений як єдиним внеском на початку року або щоквартально.

Комунальний податок на нерухоме майно (IMU) вимагає сплати власниками нерухомості на основі власності цієї нерухомості. Ставки цього податку встановлюються муніципалітетами і ґрунтуються на кадастровій вартості нерухомого майна.

Туристичний податок, відомий як "податок за проживання" (італ. *imposta di soggiorno*), є обов'язковим для туристів, які перебувають у готелях, залежно від класу готелю, пори року та інших факторів. Цей податок різниціється в залежності від місця перебування та встановлюється муніципалітетами. Для різних міст і курортних зон можуть бути встановлені різні вікові межі для сплати туристичного податку. Деякі муніципалітети мають право не вводити цей податок взагалі.

Податок з реклами (італ. *tassa sulla pubblicità*) є обов'язковим для всіх, хто розміщує рекламу за допомогою різних засобів, таких як вивіски, плакати, банери, світлова або кінопроекція, реклама на транспорті, мобільна реклама тощо. Цей податок встановлюється провінційним урядом, але деталізація, така як об'єкти оподаткування та ставки, може бути визначена муніципалітетами.

В Італійській Республіці система органів, що відповідають за податкову політику та контроль у сфері оподаткування, розроблена з урахуванням особливостей централізованої структури держави. На рівні країни ці органи представлені Міністерством економіки та фінансів. Однак основним центром керівництва в оподаткуванні та забезпеченні єднання у роботі фінансової адміністрації є Департамент податкової політики Міністерства економіки і фінансів.

Італійське законодавство встановлює суворі кримінально-правові норми для переслідування осіб, які ухиляються від сплати податків. Водночас, держава вживає заходів для спрощення процедур адміністрування податків і забезпечення рівності та справедливості в оподаткуванні, навіть за допомогою конституційних механізмів [55].

У **Латвійській Республіці** система податків і зборів, визначена в Законі "Про податки і збори", включає наступні категорії:

- Державні податки, що встановлюються Сеймом.
- Державні податки і збори, які справляються відповідно до правових актів Кабінету Міністрів.

- Збори (мита), які справляються згідно з правовими актами місцевого самоврядування.
- Податки і збори, встановлені правовими актами Європейського Союзу.

У 2013 році органам місцевого самоврядування надано повноваження встановлювати податки на майно, які ґрунтуються на вартості майна. Ці податки становили від 0,2% до 3,0% від загальної вартості майна. Перевищення ставки на 1,5% допускалося лише у випадках, коли майно розпоряджалося не в установленому порядку.

Законодавство **Латвії** передбачає чотири основні принципи (комбінація цілей, ефективність, бюджетна відповідальність, передбачуваність і стабільність) і три додаткові принципи (підтримка бізнесу, територіальний розвиток і територіальний розвиток). Усі органи місцевого самоврядування повинні дотримуватися цих принципів, щоб вважатися легітимними.

Згідно зі статтею 11 Закону про податки і збори, органи місцевого самоврядування Латвії мають право стягувати місцеві збори за ряд послуг і дій, визначених Кабінетом міністрів. Ці збори можуть бути використані для отримання офіційних документів, організації розважальних заходів у громадських місцях, прийому відпочиваючих і туристів, здійснення операцій у громадських місцях, утримання тварин, в'їзду транспортних засобів у спеціальні зони, розміщення реклами, обслуговування човнів і яхт, користування місцевим самообслуговуванням. емблеми - Уряд, Видача ліцензій на будівництво, утримання та розвиток інфраструктури місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування мають право на свій розсуд формулювати власні правила збору цих коштів[55].

В країнах Європейського Союзу, так само як і в Україні, загальнообов'язкові платежі до бюджетів зазвичай класифікуються на дві категорії: податки і збори. У Італії це "*imposta*" і "*tassa*", у Великобританії - "*tax*" і "*rates*", у Польщі - "*podatki*" і "*opłaty*", і так далі.

Класифікація місцевих податків і зборів у країнах Європи може бути здійснена за різними критеріями. Їх різноманітність може бути систематизована за такими групами:

- Прямі реальні податки, які обчислюються на рухоме і нерухоме майно, землю, власників транспортних засобів, а також податки на промисловість, екологію та інші.
- Збори і мита, які стягуються за послуги, такі як прибирання та вивіз сміття, паркування автотранспорту, полювання і риболовлю, утримання собак, видачу ліцензій та посвідчень, а також послуги цвинтарів.

Залежно від об'єкта оподаткування, місцеві податки можуть бути класифіковані як:

- Місцеві податки на доходи (корпоративні та особисті), які в Скандинавії та деяких інших країнах становлять від 80% до 100% податкових надходжень до місцевих бюджетів.
- Місцеві податки з продажу, які забезпечують значну частину податкових надходжень у країнах, таких як Австрія, Греція, Іспанія, Нідерланди, Португалія та Угорщина.
- Місцеві податки на нерухомість, які відіграють важливу роль у Великій Британії, забезпечуючи майже 100% потреб місцевого самоврядування.

Інші місцеві податки відображають політику місцевої влади у таких сферах, як охорона навколишнього природного середовища (екологічні податки), зайнятість та податки, які справляються у формі оплати за послуги, надані місцевою владою (за користування електроенергією, газом, водопроводом, каналізацією, зв'язком, автостоянками, за видачу різних документів).

Серед найпоширеніших місцевих податків у країнах-членах Європейського Союзу є податки на майно. Наприклад, в Бельгії, Іспанії, Латвії, Литві, Польщі, Словаччині та Словенії існують податки на нерухоме майно, які базуються на кадастровій вартості об'єктів (зазвичай менше ринкової вартості). Ставки цих податків розраховуються відповідно до податкової або ринкової

вартості нерухомості, використовуючи спеціально розроблені методи розрахунку. Ці податки диференційовані, а пільги надаються за категоріями платників або типами майна. Грошові надходження від цих податків зазвичай спрямовуються на розвиток регіонів.

Після аналізу систем місцевих податків та їхнього адміністрування в країнах Європейського Союзу можна зазначити значні інституційні різниці. Наприклад, у Швеції повноваження щодо місцевих податків, встановлення ставок і зборів, визначення бази оподаткування та надання пільг є відповідальністю муніципальних органів. Натомість у Франції та Іспанії деякі регіони не мають таких повноважень, і регулювання податкових механізмів централізовано. Муніципальні органи в інших регіонах мають можливість лише встановлювати граничні розміри місцевих податків і зборів. У Іспанії місцеве самоврядування повинне отримувати згоду від центральних органів публічної адміністрації щодо введення місцевих податків і зборів. Італійське законодавство стосовно місцевих податків та зборів менше регламентує державу і надає більші автономії муніципальним органам, що свідчить про ознаки федералізму навіть у контексті унітарного державного устрою.

Основним загальним принципом у адмініструванні місцевих податків і зборів у країнах Європи є принцип сервісної діяльності. Проте застосування цього принципу не виключає можливості обмеження окремих прав і свобод, таких як недоторканність житла, таємниця кореспонденції та інших. Органи адміністрування податків і зборів, які порушують ці права, можуть бути вважані за «порушення недоторканості приватного життя» згідно з зарубіжним податковим правом.

Унікальність кожної системи місцевого оподаткування визначається різними факторами, такими як кількість місцевих податків і зборів, об'єкти оподаткування, рівень податкових ставок і методи їхнього розрахунку, а також обсяг фіскальних компетенцій контролюючих органів у залежності від рівня податків тощо. Хоча різні системи можуть мати свої особливості, вони об'єднуються загальним принципом стабільності податкового законодавства і

його незмінності протягом тривалого періоду. Це є найціннішим позитивним досвідом, який є необхідним для використання у практиці вітчизняного податкового адміністрування.

Відмінності в організаційно-правових моделях адміністрування місцевих податків і зборів обумовлені різними політико-управлінськими традиціями, формами державного устрою, податковими системами та розподілом повноважень між центральними та місцевими органами публічної адміністрації щодо встановлення податків.

3.2. Проблемні аспекти та напрямки удосконалення системи оподаткування місцевими податками і зборами в Україні.

Дослідження свідчать про те, що частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів залишається невеликою. Незважаючи на численні зміни у податковому законодавстві, що стосуються місцевого оподаткування, на сьогоднішній день місцеві податки і збори в Україні не повністю виконують свою фінансову функцію.

Окрім низької фінансової ефективності, кожен із видів місцевих податків і зборів має свої недоліки, які заважають системі місцевого оподаткування стати повноцінною складовою дохідної частини місцевих бюджетів. Давайте проаналізуємо проблеми, притаманні кожному з існуючих місцевих податків, і спробуємо знайти способи їх вирішення. Найбільш актуальними є проблеми, пов'язані з єдиним податком. Станом на сьогодні, основними недоліками, що стосуються функціонування єдиного податку в Україні, є:

- Використання єдиного податку не за призначенням. Ця проблема полягає в тому, що податок застосовується не тими, для кого він був передбачений.
- Ухилення від оподаткування. Часто трапляється ситуація, коли роботодавці змінюють трудові відносини зі своїми найманими працівниками на цивільно-правові з метою уникнення сплати ЄСВ.

Крім того, компанії часто використовують "спрощенців" для виведення готівки, що дозволяє їм виплачувати заробітну плату в "конвертах" та здійснювати інші витрати, які не підлягають офіційному обліку.

- Технічні проблеми. Ця проблема виникає, коли місцеві ради знижують ставки єдиного податку, але програмне забезпечення податкових органів не оновлюється відповідно до цих змін і починає нараховувати підприємцям податкову заборгованість, що є абсурдним.
- Недостатній рівень деталізованого обліку. Через недостатню деталізацію господарської діяльності існує ризик приховування сумнівних операцій. Відсутність законодавчої вимоги використовувати реєстратори розрахункових операцій, книги обліку доходів і витрат та інші форми звітності дозволяє підприємцям свідомо приховувати господарські операції, щоб уникнути оподаткування.
- Порушення конкурентних умов. Ця проблема неодноразово підкреслювалася різними науковцями. Підприємства, що працюють за спрощеною системою оподаткування, мають значні переваги перед тими, хто працює за загальною системою.
- Відсутність стимулюючих факторів. Незалежно від обсягу виручки (навіть якщо вона дорівнює нулю), платник все одно зобов'язаний сплачувати єдиний податок і ЄСВ, що нівелює стимулюючий принцип оподаткування.
- Ліміти як стимул до тінізації доходів. Обмеження на обсяг доходу, яке застосовується до суб'єктів господарювання для використання спрощених режимів оподаткування, сприяє розширенню тіньового сектору економіки. Це змушує підприємців штучно знижувати обсяги своїх доходів, щоб не перевищити встановлені законом ліміти.
- Єдиний податок не є дійсно єдиним. Наразі багато науковців звертають увагу на те, що поряд зі сплатою єдиного податку необхідно також сплачувати ЄСВ, податок на доходи фізичних осіб з доходів, отриманих у вигляді дивідендів, та інші обов'язкові платежі. Наявність цих

додаткових податків та внесків разом із єдиним податком збільшує податковий тягар для малого бізнесу, що негативно впливає на його розвиток.

Ці всі проблеми достатньо вагомі, але не настільки як військовий стан запроваджений у 2022 році, який сколихнув не тільки місцеві податки та збори, але й економіку всієї країни в цілому.

Воєнний стан вимагав швидкої адаптації податкового законодавства до нових реалій. Щоб підтримати бізнес у період воєнного стану, на початку 2022 року уряд запровадив низку податкових пільг. На початку війни були змінені перші (але далеко не останні) податкові закони. Пільги надаються платникам податків, які приймають спрощену систему оподаткування. Зокрема, з 1 квітня 2022 року до закінчення дії воєнного стану для ФОП платники єдиного податку 1 та 2 категорії не мають права сплачувати єдиний податок. У цей період також не потрібно заповнювати декларацію.

Зміни торкнулися і платників єдиного податку 3-ї групи:

- ФОП і юридичні особи можуть обрати спрощену систему оподаткування за умови, що їх річний дохід не перевищує 10 мільярдів гривень. Крім обсягу доходу, підприємства повинні відповідати наступним вимогам: бути резидентами України; не займатися організацією та проведенням азартних ігор, парі, лотерей; обміном іноземної валюти; експортом, імпортом, продажем підакцизних товарів (крім роздрібного продажу паливно-мастильних матеріалів у ємностях до 20 літрів та діяльності фізичних осіб, пов'язаної з роздрібним продажем пива, сидру, пері (без додавання спирту) та столових вин); видобутком і реалізацією корисних копалин.
- не є фінансовою установою або реєстратором цінних паперів;
- не є представництвом або відокремленим підрозділом юридичної особи, яка не є платником єдиного податку.

Тому на мою думку розвиток єдиного податку повиненно бути спрямовано у наступні напрями:

1. Уніфікація всіх обов'язкових платежів для платників спрощеної системи оподаткування, щоб полегшити процес розрахунку податкових сум і скоротити час, необхідний для складання звітів і декларацій.
2. Запровадження швидкого та зручного обслуговування для малого бізнесу, включаючи контактні центри, мобільні додатки та оновлений кабінет платника податків.
3. Розробка системи, яка значно спростить процес переходу, реєстрації та анулювання платників спрощеної системи оподаткування. Найкращим рішенням було б створення електронного кабінету з цими можливостями.
4. Підвищення відповідальності платників податків та їхніх контрагентів за проведення операцій, пов'язаних із зменшенням податкового навантаження, а також запровадження більш деталізованих форм звітності.
5. Встановлення правила, за яким обов'язкові платежі повинні сплачувати ті, у кого протягом звітного року була ділова активність. Це важливо, оскільки деякі види діяльності чи обставини можуть призводити до тимчасового припинення господарської діяльності.

Ще однією проблемою в справлянні місцевих податків та зборів стали , так звані майнові податки , а саме плата за землю та податок на нерухоме майно . У обох податків ситуації схожі.

Законом No 2120-IX¹⁷ встановлено, що земельні податки та орендна плата не сплачуються за землі на територіях, де велися бойові дії, на тимчасово окупованих Збройними силами Російської Федерації територіях і на територіях, визначених регіонами. Вибухові речовини розкидані та/або укріплені на об'єктах військового управління. Період звільнення від обов'язку сплати відповідних сум починається з 1 березня 2022 року і закінчується 31 грудня року, наступного за роком припинення або скасування воєнного стану [56].

Подібна ситуація стосується податків на нерухоме майно, відмінне від землі. Отже, Законом № 2142-X20 передбачено, що податки на нерухоме майно, відмінне від землі, не справляються та не сплачуються:

- житлова нерухомість, у тому числі частки, що належать фізичним особам, розташована в районах ведення бойових дій або в районах тимчасової окупації Збройних сил Російської Федерації за податкові (звітні) 2021 і 2022 роки, а також об'єкти житлової нерухомості, що стали непридатними для проживання внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України ;
- Об'єкти житлової нерухомості, у тому числі частки, що належать юридичним особам, розташовані в районах проведення бойових дій або в районах тимчасової окупації бойових дій у період з 1 березня 2022 року по 31 грудня 2022 року. Збройних Сил Російської Федерації, а також об'єкти житлової нерухомості, які стали непридатними для проживання внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України;
- тимчасове застосування на період з 01 березня 2022 року по 31 грудня року, в якому припиняється або скасовується воєнний стан, до об'єктів нежитлової нерухомості (в тому числі її часток), розташованих у районах бойових дій, або на тимчасово окупованих територіях. Збройні сили Російської Федерації. При цьому платники податку на прибуток – юридичні особи протягом шести місяців місяця, в якому призупиняється або скасовується воєнний стан, мають право подати уточнюючу податкову декларацію із відображенням змін сум податку, що підлягають сплаті з дня сплати податку. Нерухомість (крім землі) протягом відповідного податкового періоду. Для фізичних осіб-платників податків регулятор самостійно розраховує податкове зобов'язання за період з 1 січня по 1 березня 2022 року[56].

Важлива податкова реформа для економіки будь-якої країни вимагає детального вивчення минулого досвіду, уникнення помилок та ретельних

розрахунків, що допомагають знизити ризики. Цей процес, ймовірно, не призведе до миттєвих результатів. Досвід багатьох країн показує, що на перших етапах реформування бюджетні надходження, як правило, тимчасово зменшуються. Це може стати фінансовим викликом в умовах післявоєнної України. Рано чи пізно пряма фінансова підтримка від міжнародних партнерів може зупинитися, і тоді державі доведеться звертатися до інвестицій та розширювати розрахунки за отриманими під час війни чи реструктуризованими позиками. Це вимагає готовності та уважності з боку уряду [58] .

На мою думку, ефективна робота фіскальної системи та запобігання ухилянню від оподаткування вимагає максимального розширення податкової бази за умови встановлення оптимальних ставок оподаткування. Велика частина зарубіжних експертів переконана: Україна повинна уникати винятків із загальних та обов'язкових правил оподаткування. Такі винятки, зазвичай, стимулюють деяких платників шукати способи ухилятися від оподаткування або зменшувати його, а також сприяють зростанню корупції. Наприклад, деякі державні службовці, податкові і правоохоронні органи можуть змушувати підприємців сплачувати хабарі або використовувати порушення для власної користі.

Безумовно, податки впливають на рівень корупції у країні, а реформа податкової системи має сприяти розширенню податкової бази. Однак, при збільшенні відсоткової ставки податків може статися спад на фондовому ринку країни. Отже, ключовим елементом для податкової системи є забезпечення найменшої ставки при широкій базі оподаткування та мінімізація джерел прибутку, які підлягають оподаткуванню. Тобто, зменшення бази оподаткування ускладнює контроль за сплатою податків. Великі податкові ставки, застосовані до обмеженої бази, не ефективні.

Отож, в заключенні я хотів би виділити декілька основних проблем для місцевих податків і зборів в цілому :

- У порівнянні з іншими країнами, де різноманіття місцевих податків і зборів може бути значно ширшим, в Україні спектр таких податків

обмежений. Проте, важливо враховувати, що успішність цих податків і зборів визначається не лише їхньою кількістю, але й якістю та справедливістю.

- Одним із викликів є відсутність повноважень місцевих органів самоврядування у встановленні своїх власних податків і зборів на території.
- Не достатня зацікавленість місцевих владних органів у залученні додаткових коштів через місцеві податки і збори.
- Існує можливість використання недоречних методів та ухилення від сплати податків у деяких формах місцевого оподаткування.
- Регіональна податкова політика є недорозвиненою, включаючи відсутність можливості збирати місцеві податки, такі як екологічні платежі, плата за конкретні послуги місцевих органів влади, і податки на предмети розкоші.

Для вирішення цих питань потрібно провести відповідні реформи у системі місцевого оподаткування. Перетворення цієї системи повинно розпочатися з перегляду підходу до місцевих податків і зборів, уникнення їх упущення як важливих складових оподаткування. Значимість і роль цих податків у формуванні фінансових ресурсів місцевого самоврядування потребує підвищення. Це можливо лише за умови перегляду переліку місцевих податків і зборів, включаючи деякі загальнодержавні оподаткування, такі як податок на прибуток підприємств.

Реформування МПіЗ, спрямована на зміцнення їх фінансової ролі, повинна включати не лише введення деяких загальнодержавних податків у їхній перелік, але й розширення переліку місцевих податків, які визначають оплату конкретних місцевих послуг та відображають політику місцевої влади. Іншими словами, другий напрям реформи системи місцевого оподаткування передбачає введення податків із цільовим призначенням для фінансування певних місцевих послуг, наприклад, прибирання вулиць, освітлення, вивіз сміття, догляд за парками та

іншими об'єктами. Це робить видаткову частину місцевого бюджету більш прозорою і сприяє підвищенню рівня податкової культури [58] .

Ще одним напрямком вдосконалення місцевої податкової системи є підвищення правової культури населення, рівень якої впливає не тільки на місцеву податкову систему, а й на податкову систему України в цілому. Для підвищення податкової культури необхідно систематично інформувати населення про роботу податкової служби, заохочувати добровільну сплату податків за допомогою економічних і адміністративних заходів, роз'яснювати Податковий кодекс, важливість своєчасної сплати податків і відповідальність за ухилення від сплати податків.

Висновки

У сучасному громадянському суспільстві важливо, щоб місцеве самоврядування було фінансово незалежним, і це напряму стає ключовим для його формування. Ця незалежність великою мірою залежить від сталого механізму забезпечення власними фінансовими ресурсами, здебільшого здобутими за рахунок надходжень місцевих податків і зборів. Важливо зауважити, що ці податки і збори виконують не лише фіскальну функцію, але й спрямовані на стимулювання підприємницької ініціативи, розвиток місцевої економіки та ефективне використання природних ресурсів регіону.

В Україні можна ефективно використовувати принцип розгалуженої системи місцевих податків з розумними обмеженнями, що дозволить місцевим органам влади мати стабільніші джерела доходів. Потрібно розширити повноваження місцевих органів установлювати місцеві податки і збори, враховуючи зарубіжний досвід. Система місцевих податків повинна бути дворівневою - місцевою та регіональною. Основними місцевими податками повинні бути майнові податки та податок на доходи фізичних осіб, а також місцеві акцизи.

Дослідження особливостей місцевого оподаткування, як у зарубіжному, так і вітчизняному контексті, показує, що ці податки мають значний потенціал для фінансування бюджету та регулювання соціально-економічних процесів у суспільстві.

Реформування МПіЗ, спрямована на зміцнення їх фіскальної ролі, повинна включати не лише введення деяких загальнодержавних податків у їхній перелік, але й розширення переліку місцевих податків, які визначають оплату конкретних місцевих послуг та відображають політику місцевої влади. Іншими словами, другий напрям реформи системи місцевого оподаткування передбачає введення податків із цільовим призначенням для фінансування певних місцевих послуг, наприклад, прибирання вулиць, освітлення, вивіз сміття, догляд за парками та

іншими об'єктами. Це робить видаткову частину місцевого бюджету більш прозорою і сприяє підвищенню рівня податкової культури.

Проведений аналіз податкового потенціалу регіону показує, що ключовими факторами розширення податкових можливостей є створення сприятливого податкового середовища для розвитку підприємницької діяльності, активізація інвестиційних потоків регіону та залучення суб'єктів господарювання до процеси виробництва і розробки. Виявлений під час дослідження низький рівень податкової культури в регіонах України зумовлює необхідність її підвищення та водночас запровадження якісного податкового контролю відповідно до норм податкового законодавства.

Важливим фактором у цьому контексті є зацікавленість як контролюючих органів, так і платників податків у ефективній взаємодії в податковому процесі. Враховуючи проведену в країні реформу фінансової децентралізації, видається доцільним передати повноваження з управління сплатою місцевих податків на муніципальний рівень .

Створення сприятливого податкового клімату, лібералізація податкової системи та створення оптимального податкового навантаження підвищить ефективність економічної діяльності в регіоні, збільшить прибутковість підприємств та податкові надходження до місцевих бюджетів, посилять фінансову підтримку регіони. Поряд з цим проведений аналіз вказав на неефективність проведеної реформи децентралізації в деяких регіонах, а саме було знехтування питання податкоспроможності та рівня самостійності об'єднаних громад.

Проведений аналіз показав значну відмінність у результатах до і після проведення реформи децентралізації. Відмінність в результаті може вказувати на те, що в деяких регіонах децентралізація дала негативний результат, а саме об'єднання деяких населених пунктів в ОТГ призвело не до покращення, а до погіршення податкового потенціалу. Наприклад, населені пункти з високим потенціалом об'єдналися в одну ОТГ, а з низьким в іншу. Також може бути, що

в одній ОТГ частка населених пунктів з низьким податковим потенціалом перевищує ніж ті, що з високим, тим самим роблячи їх дотаційно залежними.

Список використаної літератури

1. Про місцеві податки і збори : Декрет Кабінету Міністрів України // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Тетяна Станкус, Юлія Крот. МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://decentralization.ua/uploads/library/file/29/2017-03-Miiscevii_podatkii_ii_zborii_DESPRO.pdf
3. Про місцеві податки та збори.[Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://kurisovska.gr.org.ua/miscevi-podatki-ta-zbori/>
4. Лобачева І.Ф., Любчак І.С.. АНАЛІЗ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://chmnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2019/07/Lobacheva-I.-F.-2.pdf>
5. Лопушинський І. Місцеві податки і збори: стан та перспективи зростання / І. Лопушинський [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:R3IAe3SDUJ:www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Tavnv/2009_63_2/63_2_25.pdf+site:www.nbu.gov.ua.
6. Черновська М. Виникнення та розвиток місцевого оподаткування / М. Чернявська [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:EoAmos3ZGwJ:www.nbu.gov.ua/ejournals/znpnudps/2009_1/pdf/09cmmolt.pdf+site:www.nbu.gov.ua
7. Михайленко О.В. , Козаченко В.О. Місце та аналіз місцевих податків і зборів з урахуванням особливостей змін законодавчо-нормативної бази [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/132.pdf
8. Боксгорн А.В. АДМІНІСТРУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c517995e-3be0-455f-8761-852cd9c6cf89/content>

9. Проць Н.В..СУТНІСТЬ ТА ФІСКАЛЬНА РОЛЬ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО ТА ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/13-2016/108.pdf>
10. Татарин Н. Б. , Войтович В. В.МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ЯК ФІНАНСОВА БАЗА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/>
11. Про транспортний податок за 2024 рік . [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://news.dtkt.ua/accounting/reposts/81526-zvitujemo-z-transportnogo-podatku-za-2023-rik-poradi-buxgalteru>
12. Про ставку податку на нерухомість за 2024 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://news.dtkt.ua/taxation/other/88238-1005-grn-stavka-podatku-na-neruxomist-za-2023-rik-dlia-splati-fizosobami-u-2024-roci>
13. Про розмір єдиного податку на 2024 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://news.dtkt.ua/simple/individual-single-tax/80873-rozmiri-jedinogo-podatku-na-2023-rik-roziasniuje-dps>
14. Про ставки місцевих податків та зборів на 2024 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://news.dtkt.ua/taxation/other/80880-stavki-miscevix-podatkov-ta-zboriv-na-2023-rik-uze-na-saiti-dps>
15. Діагностика системи місцевого оподаткування України: аналітичні підсумки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://u-lead.org.ua/news/286>
16. О.Д. Борзенкова.РОЛЬ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ В ФОРМУВАННІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://economics.net.ua/files/archive/2015/No5/18.pdf>
17. Шаповал В. О.ІНСТИТУТ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://apnl.dnu.in.ua/tom3/25.pdf>
18. Денисової А.В. АДМІНІСТРУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ. Видавництво «Юридика» 2022. С. 165-186.

19. Кобильнік Д.А. , Бровко М.Д. , Концур Є.О.ОСОБЛИВОСТІ СПРАВЛЯННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lsej.org.ua/11_2023/89.pdf
20. Тарасюк М.В. Доходи бюджету в системі соціально-економічного розвитку України. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_2_2018ua/21.pdf
21. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 (зі змінами та доповненнями). URL: www.rada.gov.ua.
22. Вектори зростання надходжень до місцевих бюджетів України. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_1_2019ua/10.pdf.
23. Виконання доходів місцевих бюджетів за 2021-2023 роки. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhativ>.
24. Вігура О. Класифікація доходів місцевих бюджетів. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/04/229.pdf>.
25. Павлюк К. В. Формування доходів місцевих бюджетів. Фінанси України. 2016. № 4. С. 24-37.
26. Джерела доходів місцевих бюджетів. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/14/Джерела_доход_в_м_сцевих_бюджет_в.pdf.
27. Дмитренко Г.В. Основні принципи формування місцевих бюджетів. Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). 2020. № 1 (56). С. 49-55.
28. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
29. Місцеві фінанси: навч. посібник. О.І. Дем'янчук. Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2017. 340 с.
30. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/>
31. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2022 рік URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105>

32. Доходи місцевих бюджетів України за 2021-2023 роки. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>.
33. Татарин Н.Б., Войтович В.В. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 11. С. 159-162.
34. Виконання місцевих бюджетів за 2022 рік URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16105>
35. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 (зі змінами та доповненнями). URL: www.rada.gov.ua.
36. Рішення Одеської міської ради № 965-VIII від 29.06.2022 «Про затвердження звіту про виконання бюджету Одеської міської територіальної громади за 2021 рік» URL: <https://omr.gov.ua/ua/open-city/budget/arhiv-razdela-byudjet/arhiv-2021/vipolnenie-byudjeta-odessi-2021/>
37. Рішення Одеської міської ради № 1129-VIII від 03 травня 2023 року «Про затвердження звіту про виконання бюджету Одеської міської територіальної громади за 2022 рік» URL: <https://omr.gov.ua/ua/open-city/budget/arhiv-razdela-byudjet/arhiv-2022/vipolnenie-byudjeta-2021/>
38. Рішення Одеської міської ради № 2009-VIII від 24.04.2024 «Про затвердження звіту про виконання бюджету Одеської міської територіальної громади за 2023 рік» URL: https://omr.gov.ua/ua/open-city/budget/vykonannia_2023/
39. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/>
40. Бюджет Одеси: виконання бюджету за 2021 рік. URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/226554>.
41. Бюджет Одеси: виконання бюджету за 2022 рік. URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/231849>.
42. Бюджет Одеси: інформація про виконання у 2023 році. URL: <https://omr.gov.ua/ua/news/236366>

43. Цимбалюк І. О. Особливості функціонування податкової системи України та оцінка її фінансової ефективності. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2019. № 1(17). С. 106–115.
44. Державна служба статистики України. Регіональна статистика. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sestr.htm
45. Дослідження «Податковий потенціал об'єднаних територіальних громад: проблеми та перспективи» від Науково-дослідного інституту регіональних проблем імені Тараса Шевченка НАН України. URL: <https://ndi.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/podatkovyj-potencial-obednanyh-terytorialnyh-gromad-problemy-ta-perspektyvy.pdf>
46. Кузькін Є. Ю. Формування фінансового простору місцевого самоврядування в умовах децентралізації державних фінансів. Проблеми економіки. 2018. № 2. С. 328–334.
47. Цимбалюк, І., Антонюк, Д., Карлін, М. Проблематика оцінки податкового потенціалу регіону як іманентної складової фінансового простору. Економіка та суспільство. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-18>
48. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О. Науковий базис формування теорії інклюзивного розвитку регіону. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2020. № 3(23). С. 136–142
49. Скорик М.О. Роль податків у сталому розвитку територіальних громад. II Міжнародний податковий конгрес [Електронне видання] : збірник матеріалів (м. Ірпінь, 26 листопада 2021 р.). Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 1298 с. PDF-формат; мережеве видання; інституційний репозитарій. С. 785–788.
50. Статистичний збірник Державної служби статистики України «Доходи та витрати населення» URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/02/zb_doch_21.pdf
51. Калустян Я. В. Теоретичні підходи до визначення податкового потенціалу регіону. Економіка будівництва і міського господарства. 2019. Т. 7. № 3. С. 183–190.

52. Супруненко С. А. Податковий потенціал в стратегічному податковому плануванні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2018. Вип. 13. С. 225–229.
53. Валовий регіональний продукт (2004-2021) URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/vrp/arh_vrp_u.html
54. Чисельність населення по регіонах України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/>
55. Боксгорн А.В. АДМІНІСТРУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ. [Електронний ресурс].– Режим доступу : <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c517995e-3be0-455f-8761-852cd9c6cf89/content>
56. Державна податкова служба України . Податки під час війни.[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://tr.tax.gov.ua/media-ark/local-news/print-581820.html>
57. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану .[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
58. Як реформувати податкову систему України після війни.[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3688038-ak-ukraina-reformuvati-podatkovu-sistemu-pisla-vijni.html>
59. Назаркевич І.Б. , Коваль Т.А. ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ.[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6005/5874>

Додаток А

Таблиця А.1 - Виконання дохідної частини місцевих бюджетів України за 2021-2023 рр., млрд. грн. []

	2021 рік			2022 рік			2023 рік		
	План зі зміна ми	Вико - нанн я	% викона ня	План зі зміна ми	Вик о- нанн я	% викона ня	План зі зміна ми	Вик о- нанн я	% викона ня
Доходи, всього	577,0 4	580, 74	100,64 %	592,4	555, 1	93,70%	668,9	652, 6	97,56%
Податкові надходження	332,1	346, 7	104,40 %	390,0	393, 5	100,90 %	424,7	434, 5	102,31 %
Місцеві податки та збори, що сплачуються (перераховуют ься) згідно з Податковим кодексом України	86,9	89,9	103,45 %	91,7	84,3	91,93%	94,5	100, 0	105,82 %
Податок на майно	42,2	43,2	102,37 %	42,4	36,8	86,79%	41,4	43,8	105,80 %
Збір за місця для паркування транспортних засобів	0,1	0,1	100,00 %	0,1	0,1	100,00 %	0,1	0,2	200,00 %
Туристичний збір	0,2	0,2	100,00 %	0,2	0,2	100,00 %	0,2	0,2	100,00 %
Збір за провадження деяких видів підприємниць кої діяльності, що справлявся до 1 січня 2015 року	0	0	100,00 %	0	0	100,00 %	0	0	100,00 %
Єдиний податок	44,4	46,3	104,28 %	49,0	47,2	96,33%	52,7	55,8	105,88 %

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1 – Дані для розрахунку індекс податкового потенціалу регіону по областях України у 2020 та 2021 роках [44], [50], [53], [54]

Регіон	Індекс податкового потенціалу регіону		Кількість жителів, тис. осіб		Валовий регіональний продукт на 1 особу, грн		Доходи регіону в розрахунку на 1 особу, грн.		Коефіцієнт податкових можливостей	
Роки	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021
Вінницька обл.	0,83	0,98	1529,1	1509,5	88380	114218	138552	86274	0,856276	1,016039
— Волинська обл.	0,39	0,63	1027,4	1021,4	75193	90331	77720	70061	0,480323	0,8251
Дніпропетровська обл.	3,28	2,09	3142	3096,5	126209	186697	384511	113085	2,376346	1,331789
— Донецька обл.	0,71	0,34	4100,3	4059,4	50124	69446	210207	49217	1,299117	0,579623
— Житомирська обл.	0,53	0,75	1195,5	1179,4	76017	95948	102465	79328	0,633252	0,934236
— Закарпатська обл.	0,28	0,36	1250,1	1244,5	49538	60632	84270	60386	0,520804	0,711159
— Запорізька обл.	1,20	1,34	1666,5	1638,5	99738	138521	178172	97924	1,101135	1,153239
— Івано-Франківська обл.	0,47	0,63	1361,1	1351,8	66245	88227	106202	71944	0,656347	0,847276
— Київська обл.	1,71	1,59	1788,5	1795,1	135817	162696	186594	98771	1,153184	1,163214
— Кіровоградська обл.	0,42	0,83	920,1	903,7	81166	109183	76911	76623	0,475324	0,90238
Луганська обл.	0,10	0,08	2121,3	2102,9	20297	24684	71087	32223	0,43933	0,379486
— Львівська обл.	1,50	1,06	2497,8	2478,1	94317	119049	235055	89441	1,452682	1,053336
— Миколаївська обл.	0,58	0,96	1108,4	1091,8	86750	112864	99040	85575	0,612085	1,007807
— Одеська обл.	1,54	1,11	2368,1	2351,4	92823	115129	245164	96851	1,515157	1,140603
— Полтавська обл.	1,28	1,86	1371,5	1352,3	136608	195825	138898	95770	0,858414	1,127872
— Рівненська обл.	0,37	0,54	1148,5	1141,8	62485	77599	88077	70826	0,544332	0,834109
— Сумська обл.	0,49	0,87	1053,5	1035,8	75815	100760	96629	87410	0,597184	1,029417
— Тернопільська обл.	0,30	0,53	1030,6	1021,7	60565	79412	74502	67467	0,460436	0,794551
— Харківська обл.	1,73	1,12	2633,8	2599	97428	122227	263215	92746	1,626716	1,092259
— Херсонська обл.	0,38	0,66	1016,7	1001,6	66973	87378	83199	76532	0,514185	0,901308
— Хмельницька обл.	0,55	0,75	1243,8	1228,8	77153	96964	105067	78500	0,649333	0,924485
— Черкаська обл.	0,62	0,89	1178,3	1160,7	91817	112145	99767	79621	0,616578	0,937687
— Чернівецька обл.	0,21	0,39	896,6	890,5	50110	61088	62695	64130	0,387466	0,755251
— Чернігівська обл.	0,48	0,89	976,7	959,3	85435	117225	82929	76777	0,512516	0,904194
— м. Київ.	17,42	9,64	2962,2	2952,3	342247	431616	754263	225321	4,66148	2,653579
Середнє значення по Україні					91570	118795	161808	84912		

